

Universitatea „Ovidius” din Constanța

Școala Doctorală: Domeniul Teologie

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Pr. prof. dr. Vasile NECHITA

Doctorand:

Asist.univ. Constantin Sebastian VOICU

**Constanța
2015**

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ: DOMENIUL TEOLOGIE

BIOETICA CREȘTINĂ
VALORILE VIEȚII UMANE ÎN LUMINA MORALEI CREȘTINE DIN
PUNCT DE VEDERE MISIONAR

Conducător științific:

Pr. prof. dr. Vasile NECHITA

Doctorand:

Asist. univ. Constantin Sebastian VOICU

Constanța
2015

BIOETICA CREȘTINĂ. VALORILE VIETII UMANE ÎN LUMINA MORALEI CREȘTINE DIN PUNCT DE VEDERE MISIONAR

-rezumat-

CUPRINS

ARGUMENT	p. 2
I. NOUA LUME ȘI REGIMURILE TOTALITARE.....	p.12
1.1. Aldoux Huxley: <i>Minunata lume Nouă</i>	p. 28
1.2. Vasile Voiculescu: Lobocoagularea	p. 45
1.3. George Orwell: O mie nouă sute optzeci și patru	p. 58
1.4. Fenomenul Pitești	p. 81
1.5. Savatie Baștovoi: Diavolul este politic corect	p. 105
II. NOILE TEHNOLOGII PENTRU CREAREA OMULUI DE CALITATE	p. 118
2.1. Eugenismul	p. 128
2.2. Avortul	p. 133
2.2.1. Motive care duc la săvârșirea avortului	p. 134
2.2.2. Motive care duc la săvârșirea avortului în România	p. 135
2.2.3. Câteva elemente de statistic și repere legislative	p. 137
2.3. Manipularea genetică	p. 139
2.4. Nanomedicina	p. 143
2.5. Celulele sușă (stem cells).....	p.146
2.6. Clonarea umană	p.148
2.7. Transplanturile la limita imposibilului.....	p. 150
2.8. Cyborg vs. Fyborg.....	p. 153
2.9. Mamă artificială	p.156
III. O NOUĂ FIZIOLOGIE PENTRU OMUL VIITORULUI?	p. 158
3.1. Transumanism/Postumanism	p.160

3.2. Nemurirea terestră	p.163
IV. BIOETICA ȘI DEMNITATEA UMANĂ	p. 170
4.1. Bioetica creștină versus bioetica seculară?.....	p. 175
4.2. Bioetica creștină – disciplină de studiu academic	p. 179
4.3. Principiile bioeticii creștine ortodoxe.....	p. 191
4.3.1. Principiul hristologic.....	p. 191
4.3.2. Principiul ecclesiologic.....	p. 194
4.3.3. Principiul euharistic.....	p. 196
4.4. Îmbunătățirea organismului uman.....	p. 197
4.4.1. Avortul – legalizarea lui	p. 203
4.4.2. Avortul din motive medicale	p. 207
4.4.3. Tratamentul hormonal	p. 209
4.4.4. Căsătoriile homosexuale	p. 211
4.5. Responsabilitate umană	p. 213
4.5.1. Reproducerea umană și valorile moral creștine.....	p. 217
4.5.1.1. Tehnici de Reproducere Medicală Asistată	p. 220
4.5.1.2. Inseminarea artificială.....	p. 221
4.5.1.3. Fertilizarea in vitro.....	p. 225
4.5.1.4. Alte metode RMA	p. 234
4.5.2. Punctul de vedere orthodox privind pruncuciderea	p. 238
4.5.3. Nanomedicina vs. medicina care controlează	p. 241
4.5.4. Vindecarea din interior.....	p. 245
V. TEMEIURI TEOLOGICE ȘI MORALE ALE BIOETICII.....	p. 251
5.1. Hristos – Logosul creator	p. 253
5.2. Hristos – Viața lumii	p. 263
VI. SFINȚENIA VIEȚII ȘI ÎNGRIJIRILE PALEATIVE	p. 278
CONCLUZII.....	p. 299

Lucrarea cuprinde un număr de 342 pagini, din care 44 pagini de bibliografie și peste 1000 citări din lucrările consultate.

Subiectul ales pentru a fi cercetat este unul de actualitate în Teologia românească, cu atât mai mult din punct de vedere misionar, dacă ținem cont de faptul că - datorită neoliberalismului imoral - valorile morale creștine sunt ignorate aproape în totalitate în numele unui umanism secular. Se propune o evaluare a literaturii în care sunt oglindite ororile la care au ajuns cele două totalitarisme din secolul trecut, cât și consecințele nedorite în cadrul unui post-umanism de care amintește Francisc Fukuyama; post-creștinismul de care se vorbește fiind asociat cu post-modernismul și post-comunismul în țările ex-comuniste, din care face parte și România.

Lucrarea este unică în abordarea teologică din țara noastră; cu atât mai mult pentru Teologia ortodoxă printr-o abordare interdisciplinară în care sunt înmănunchate creațiile literare, valorile morale creștine și ale eticii sociale, fără a fi lăsate de-o parte preocupările bioetice; în special cele legate de procreare și avort, precum și cele privind moartea asistată sau terapiile paliative ale bolnavilor aflați în ultima fază a bolii. De aici ineditul și noutatea lucrării.

I. NOUA LUME ȘI OMUL NOU AL REGIMURILOR TOTALITARISTE Acest capitol este consacrat tratării umanismului secular: originile, evoluția și forma totalitară a celor două regimuri dictatoriale sau opresive: nazismul și comunismul. Prin succinta, dar sugestivă punctare a cursului logic, pe care l-a cunoscut evoluția umanismului secular înțelegem că – așa cum spunea Dostoievski – un umanism fără Dumnezeu nu cultivă respectul față de om; dimpotrivă, este cel care, deși nu se face amintire în vorbirea curentă - a răpus milioane de vieți umane. În continuare se face o trecere în revistă a cinci creații literare și distopice – *Această minunată lume nouă* de Huxley, *Lobocoagularia* de Vasile Voiculescu, *1984* de George Orwell, *Fenomenul Pitești* de Virgil Ierunca, *Diavolul este corect politic* de Savatie Baștovoi – în care se anticipau ori se prezentau sub formă literară crudele realități din cadrul celor două regimuri totalitare. Analiza pertinentă - cu binevenite referiri și la alte creații de acest gen – mijlocește redarea acelei cruzi realități reprezentate de regimurile totalitare,, precum și a urmărilor acestora pentru istoria recentă a continentului nostru; și nu numai.

De aici și necesitatea ca o atitudine umanistă - cu implicații creștine, mărturisite sau nu - să se arate a fi necesară, începând cu anii 60 în care apare și este consacrat termenul de bioetică; adică acele minime norme etice care trebuie respectate în abordarea vieții, considerată de creștinism ca fiind darul cel mai scump pe care Dumnezeu l-a făcut oamenilor. Pe această linie de gândire înțelegem că apariția bioeticii creștine și în special a bioeticii creștine ortodoxe era firească.

1. 1. Aldous Huxley: *Minunata lume nouă*

Ideea de la care pleacă scriitorul de limbă engleză este că demersul științific, fără o cenzură transcendentă - poate crea efectiv monștri; a invoca doar interesul științific în cercetările privind viața omului și a lumii care-l înconjoară nu este de ajuns pentru a se realiza și asigura un echilibru între ceea ce aduc nou cunoașterii umane toate aceste cercetări. De fapt, fericirea unui mic grup al elitei - după cum s-a putut vedea și în cadrul regimurilor totalitariste - este plătită de sacrificiul știut și neștiut al celor sărmani. Aici avem de a face cu principiul adesea invocat - sub formă de glumă, dar plină de un amar adevăr - în anii comunismului: *Șampania este băută de clasa muncitoare prin reprezentanții săi!*

Aldous Huxley a dorit să aducă un elogiu spiritului uman, care nu poate fi înrobitor de nici o ideologie; cei care nu respectă libertatea spiritului - de fapt a persoanei umane - oricât de nobile principii ar invoca nu pot ascunde gândirea criminală de care sunt călăuziți. A. Huxley adeseori a afirmat ceea ce ținea să sublinieze și J. Craig Venter, unul dintre descoperitorii genomului uman: Sunt martor „al forței spiritului uman, care poate fi mai puternic decât orice medicament. Rămân încă multe întrebări fără răspuns despre cum funcționează corpul omenesc și cea mai misterioasă dintre toate, despre cum este influențat de stările noastre mentale.”

1. 2. Vasile Voiculescu: *Lobocoagularea prefrontală*

Vasile Voiculescu a fost un om al rugăciunii, care se declara ca fiind religios chiar de la naștere. Dar asta nu l-a împiedecat să observe dezastrul moral și spiritual pe care-l aduc regimurile totalitariste lumii în care trăim. Așa se face că - în calitatea sa de medic, dar cu talentul de scriitor, referindu-se la un articol al lui Wertheimer, intitulat *Lobotomia prefrontală* - a gândit un material în proză în care vorbește de „suprema oblăduire a *Perfectului Prezidiului Permanent al Popoarelor Păcii*” (sau cei cinci P), care supraveghează fericirea oamenilor;

fiecare „îns, din locul unde era așezat chiar de la naștere de către comitetul respectiv, lucra cu zel și recunoștință pentru fericirea obștească.”

Nu știm cu siguranță dacă în această scriere poetul și medicul român s-a inspirat sau nu din romanul lui A. Huxley, ori din realitatea trăită de mase întregi de oameni sub regimul sovietelor comuniste, încă din 1917, după biruința bolșevicilor în Rusia. Ceea ce prezintă însă scriitorul român are darul de a anticipa, într-un mod nefericit desigur, ceea ce urma să fie cunoscut în istoria omenirii și în mod special în spațiul ex-sovietic: *teroarea comunistă*, care a căutat să reeduce mase întregi de oameni; de pildă, *experimentul Pitești*, în diferitele lui variante, care a avut loc în închisorile comuniste. Sau a fost pătruns de aceleași sentimente - de care ține să facă amintire Aurel State - că îi încercau pe mulți dintre prizonieri la aflarea veștii că vor fi eliberați din lagărele sovietice: „Voi pleca din experiența mea terestră a să depun Domnului Dumnezeu mărturie despre cum am folosit noi, oamenii, libertatea de a ne rândui viața”?

Vasile Voiculescu - ca un bun cunoscător al anatomiei umane - arată că „în acest teritoriu prefrontal se înscrie proiecția individului în viitor. Aria prefrontală naște și cârmuiește ideile despre eul interior și îndrumarea lor spre năzuința de lărgire.” Or, pentru asigurarea mult râvnitei fericiri, fiecărui individ uman îi este necesar un procedeu numit *lobocoagularea*; „individul lobocoagulat pierde compoziția emotivă a activităților sale ideative, în esențial cele care privesc previziunea și viziunea interioară, funcție esențială a extremului pol frontal.”

Avem aici de a face cu acel fel de gândire – împărtășit și de Wilson – că „religia se bucură de un asemenea succes pentru că răspunde unor pasiuni și emoții profund înrădăcinate în natura umană. Dimpotrivă, știința reprezintă mai degrabă un *produs secundar* al evoluției, fondat nu pe pasiuni și dorințe, ci pe adevărul obiectiv. Dar cum se poate obține fericirea prin lobocoagularea celui care a fost operat? Scriitorul român - încercând să răspundă unei asemenea întrebări - caută să arate că „operatul este eliberat de toate nenorocirile care însoțesc conștiința de sine, pierde ambițiile egoiste, visurile de mărire și interesul ce-și acordă sie însuși. Din personalitatea lui se șterge orice urmă de reflexiune, toate aspirațiile către necunoscut. Nu mai este hărțuit de întrebări, chinuit de mister.”

Prin această scriere – împreună și cu alte creșii poetice, cum este *Laba neagră* – marele scriitor și om al rugăciunii, Vasile Voiculescu, a reușit să redea dezumanizarea pe care regimul

comunist a reușit să o producă în societatea românească; ea este „pandatul celei care a fost realizată în gulagurile sovietice. Neputința oamenilor de a da tributul purificator, de a se mântui singuri, a dus la venirea lui Mesia, care să deschidă drumul salvării pe Golgota.”

1. 3. George Orwell: *O mie nouă sute optzeci și patru*

Această creație a fost scrisă la un an după alcătuirea eseului distopic de către poetul Vasile Voiculescu; romanul lui G. Orwell prezintă viața lui Winston Smith, un bărbat de treizeci și nouă de ani, îmbrăcat într-o salopetă albastră, care este „uniforma Partidului”. Acest bărbat – care avea „un păr foarte blond și o față sangvină de felul ei, cu pielea înăsprită de săpunul prost, de lamele de ras tocite și de frigul iernii”, resimțit și acasă și la serviciu – trăind într-un regim concentraționar – va sfârși, ca și tânărul din scrierea lui Vasile Voiculescu, prin auto-denuț.

Deși e conștient de inutilitatea muncii sale, de corectare a ziarelor care nu mai corespund noii politici a partidului, știe că regimul totalitar în care trăiește nu pune nici un preț pe asemenea eroisme. Viața și munca lui Smith sunt dominate de chipul președintelui Prezidiului; este vorba de figura „unui bărbat în vârstă de vreo patruzeci și cinci de ani, cu o mustață neagră și stufoasă și cu trăsături frumoase, dar dure.” Nu este greu de recunoscut chipul lui Stalin în figura acestui Big - Brother; mai ales, trăsăturile severe subliniate de mustața sa, dar și de privirea care te face să-ți înghețe inima și să te simți permanent vinovat.

Iată de ce prezentarea vieții din gulagul amintitului tiran – care are drept lozincă: *Războiul este pace/ Libertatea este sclavie/ Ignoranța este putere* – ne va oferi multe elemente care subliniază izbitoarea asemănare dintre regimul sovietic și cel din controlat de „Ministerul Adevărului, care se ocupă cu știrile, cu distracțiile, cu educația și cu artele frumoase; Ministerul Păcii, care se ocupă cu războiul; Ministerul Iubirii – care se ocupă cu menținerea ordinii și disciplinei – și Ministerul Abundenței, care răspunde de treburile economice.”

Nouvorbă, limba care se vorbește în acest sistem totalitar - ne duce cu gândul la *limbajul de lemn comunist*; deși la originea acestei stă disprețul noilor grupuri sectare din Statele Unite ale Americii, care s-au despărțit de Bisericile tradiționale și atacul cu privire la limbajul depășit pe care-l folosesc. Acest înțeles îl agreează și autorul cărții, atunci când vrea să sublinieze că pentru noul regim trebuia creată o nouă limbă sau un nou mod de exprimare, prin care să se oglindească *ruptura revoluționară* de vechiul regim.

1.4. Fenomenul Pitești

După cum spunea și Soljenițin, ceea ce s-a întâmplat în închisoarea Pitești nu a fost consemnat nici în lagărele de deportați sau în închisorile politice. În scrisul lui A. Huxley putem susține - fără teama de a greși - că se oglindește preocuparea lui Hitler și a naziștilor de a crea o rasă superioară – *Alfa Plus*, casta conducătorilor – deosebită de celelalte caste, iar în romanul lui Orwell teroarea comunistă – dirijată de sadismul nemaîntâlnit al lui Stalin – este redată aproape în detaliu; principala vină fiind delictul de gândire!

Practic, ceea ce s-a întâmplat în închisoarea de la Pitești a urmărit un scop foarte precis: Transformarea victimelor în călăi; cei condamnați devenind torționari în urma unui tratament de *re-educare*, asemănător cu cel de care a avut parte și Wilson din *O mie nouă optzeci și patru*. Această lipsă de sens a martirajului suferit pentru credință parcă ar veni să confirme cuvintele lui Weinberg: Îi vine „greu să înțeleagă de ce ar crede cineva că religia reprezintă un leac pentru toate probleme lumii. Oamenii s-au atacat reciproc din cauza diferențelor religioase de-a lungul întregii istorii...” Din aceste subinieri ar trebui să înțelegem – ca și din cea legată de abjurarea lui Winston – că gândirea ideologică, a stat la baza afirmării celor două totalitarisme pe care le cunoscut trecutul recent al Europei; și nu numai. De aceea, poate fi asemănată cu gândirea religioasă?

Francois Furet caracterizează *Fenomenul Pitești* – cum a fost numit de Virgil Ierunca procesul de re-educare care a avut loc acolo la începutul anilor 50 ai secolului trecut – ca fiind drept „una dintre cele mai cumplite experiențe de dezumanizare pe care le-a cunoscut epoca noastră. Deținuții torturați cu un sadism de-a dreptul extravagant – dacă sadismul poate fi astfel – torționarii lor impunându-le să tortureze, la rândul lor, ca să li se conteste însăși calitatea de victime. În ultima fază a ciclului, nefericiții sunt constrânși să-și tortureze cei mai buni prieteni, ca dovadă a convertirii lor lăuntrice...”

Multe mărturii confirmă iadul care a fost în închisorile comuniste, unde „prigoana a fost mai ales împotriva sufletului. Trupul nu a fost cruțat, dar maltratarea lui ținea să surpe sufletul. El trebuia pângărit, desființat, dar mai ales – după ce fusese smuls din rostul lui inițial – era contaminat cu ferocitate, cu satanism, pentru ca obiectul experimentelor să devină călăul fraților

săi întru credință... Vreau să uit ce am trăit, ce-am auzit; s-a adunat prea mult rău, mă smintește; de aceea, evaderez din cumințenia sanatorială, să mă privesc pe dinăuntru.

1. 5. Savatie Baștovoi: *Diavolul este politic corect*

Dacă scrierile amintite până acum nu trec dincolo de ceea ce ne amintește de regimurile totalitare și de urmările lor, romanul lui Savatie Baștovoi – un tânăr monah din Republica Moldova, care studiază la Iași și Timișoara, împlinind pentru o scurtă perioadă de timp și responsabilitatea de consilier pe probleme culturale la Arhiepiscopia Tomisului – oglindește gândirea post-modernistă și deopotrivă post-comunistă, fără a localiza țara în care au loc evenimentele pe care le relatează.

Romanul i-a fost sugerat de scrisul cunoscutului filosof și eseist Bertrand Russell, care a primit Premiul Nobel, în care sugerează că „dieta, injecțiile și interdicțiile – desigur, într-o societate rezultată după Marea Ruptură, dacă ar fi să folosim cuvintele lui Francis Fukuyama, adică acea societate care urmează celei tradiționale și celei industriale – se vor combina, de la vârsta foarte timpurie, să producă acel tip de caracter și tip de credințe pe care autoritățile îl consideră dezirabil și orice critică serioasă a puterii va deveni imposibilă psihologic.” De aici înțelegem că toate efectele negative ale vechilor totalitarisme vor fi înlăturate, dar cursul societății spre o nouă formă de organizare nu va putea fi oprit.

Părintele Savatie Baștovoi – declarat de mulți critici literari ca făcând parte din generația tânără de scriitori, motiv pentru care a fost selectat să reprezinte România la Salonul internațional de literatură din capitala Franței, bucurându-se de aprecierea critică favorabilă pentru romanul *Iepurii nu mor* – caută să prezinte sub formă literară *corectitudinea politică* de care se vorbește atât de mult astăzi. Experiența dobândită de autorități, dar și atitudinile reflexe dobândite de mulțimile conduse de guverne din ce în ce mai autoritare, doritoare de a impune o disciplină socială predictibilă - vor contribui la impunerea unor noi forme de totalitarism, mult mai subtile și mai eficiente.

Efortul de construire – pe ruinele vechii lumi a *unui adevărat paradis* în care oamenii trebuie, chiar și forțați dacă este nevoie, să se bucure și să fie fericiți – este însoțit de nevoia oamenilor de a-și reconfigura grupul din care aleg să facă parte, în urma dispariției prietenilor

sau a vecinilor ori cunoscuților. De aceea, statul trebuie să supravegheze ca acestea să țină seama de politica creării *noii lumi* sau a acestui *paradis pământesc*.

II. NOILE TEHNOLOGII PENTRU CREAREA OMULUI DE CALITATE se referă la problema procreării, pe atât de apăsătoare este și chestiunea avorturilor; o privire specială este acordată abordării discuției legată de avortul în România, țară care în ultimele două decenii și jumătate se numără printre pretendentele de campioane mondiale în ceea ce privește numărul de avorturi, utilizându-se cele mai rudimentare și dezumanizante practici. Interesantă este și analiza cauzelor care stau la originea acestui fenomen din viața unui popor care într-o proporție covârșitoare – 86,7 % - se consideră a fi credincios, situându-se în această privință – alături de Polonia – pe primul loc în Europa, ca popor creștin.

Altă problemă legată de bioetică fiind și eugenia; un aspect aparte constituindu-l moartea asistată. S-a ajuns până acolo încât se vorbește de un drept al fiecărui ins social de a decide în privința morții sale. Or, prin aceasta medicina este forțată a sluji morții și nu apărării și înfrumusețării vieții adică a sluji extincției ființei umane și nu asigurării sănătății și frumuseții vieții umane prin tratamentul și terapia unor boli considerate până nu de mult a fi incurabile.

2.1. Eugenismul

O politică de eugenie rasială a început încă din timpul lui Hitler, care – inspirat de faptul că spartanii „azvârleau în prăpastie, din vârful Muntelui Talgeto, pe toți acei copii care se nășteau infirmi sau care aveau structură fizică debilă” – va elabora un adevărat program politic de aplicare a unui „procedeu la *germanii arieni* adulți.” Acest program consta în eliminarea fizică a tuturor celor care se dovedeau „incapabili de muncă, cei infirmi, cei care sufereau de boli grave (cum erau tuberculoza sau cancerul) sau bolnavi mintal”; acești bolnavi „erau declarați incurabili și trimiși la diferite spitale pentru *tratament de recuperare*.” Atunci când se aflau „în spital oamenii erau supuși la *eutanasi*e, moarte provocată prin injectare cu otravă.

Un procedeu asemănător *eugeniei* s-a practicat și în Gulagul sovietic, așa cum au fost descrise de Soljenițin în *Pavilionul canceroșilor*. Acest mod de eugenizare s-a slujit de o anume folosire de otrăvuri, dar și de un tratament de dezumanizare și lichidare prin tratamente psihice și psihiatrice. Mulți, nerezistând acestui tratament epuizant, sfârșeau în condiții suspecte. Nu putem să negăm că în aceste *tratamente* nu s-au folosit metode experimentate și în lagărele naziste.

Pentru noi este izbitoare asemănarea dintre cele două totalitarisme, care au practicat eugenia în numele științei și al medicinei.

2.2 Avortul

Din cele mai vechi timpuri întreruperea ce sarcină a fost practică, deși aproape peste tot acest act era înfierat, fiind considerat crimă cu premeditare și aspru pedepsit, cu chinuri inimaginabile sau pedeapsa capitală. După atrocitățile celui de-al doilea Război Mondial, după experiența lagărelor de concentrare, atât pentru deținuți, cât și pentru torționari, s-a subțiat foarte mult încărcătura cu care se judecă anumite fapte.

Un reputat profesor de criminalistică declara: „În conștiința comună, avortul a încetat să mai fie considerat delict penal. Legiuitorul este obligat să urmeze conștiința socială... Așa de pildă, în unele țări fumatul era pedepsit cu moartea. În zilele noastre aceasta ni se pare o glumă. Din contră, pirateria era socotită faptă de vitejie; astăzi însă, se socotește crimă”.

Regimul comunist din țara noastră - mai cu seamă regimul Ceaușescu a interzis avortul în România. Motivele nu erau de ordin religios-moral, știută fiind doctrina partidului comunist antitetică cu cea eclesială, precum și poziția față de Biserică și reprezentanții acesteia. După evenimentul din decembrie 1989 se vor acorda libertăți menite să întărească popularitatea noului regim; între acestea și libertatea de a face avort, măsură care a venit ca o binecuvântare atât pentru medicii fără scrupule, cât și pentru tineretul dezorientat de atâta „libertate”. Perioada de tranziție așează în fruntea motivelor care determină recurgerea la această intervenție ca fiind sărăcia. Pe lângă sărăcie, abandonul școlar și ruperea contactului cu educația - chiar la vârsta adolescenței - reprezintă un factor important ce precede actul de avort.

2.3. Manipularea genetică

Nu putem vorbi de manipulare genetică, trecând peste conceptul de *inginerie genetică*, termen inventat în 1965; acest termen vizează acele micromanipulări efectuate în „procesul de reproducere și ereditar” al ființei umane. Victor McKusick – de la John Hopkins – este considerat a fi „părintele geneticii medicale moderne”; trebuie însă menționat că datele geneticii au fost folosite încă de pe vremea naziștilor, preocupat fiind de crearea rasei pure ariene, dr. Mengele.

Pericolul apare atunci când ingineria genetică este asociată unei forme de eugenie. Desigur, aceste cuceriri științifice ar fi mai problematic să se folosească în susținerea unei eugenii aplicate; este drept că „eugenia devine teorie cu un aspect extrem de neplăcut atunci când este aplicată unor caracteristici cum ar fi inteligența sau aspectul fizic.

2.4. Nanomedicina

Ideea de nanomedicină datează din anii 50 ai secolului trecut; acest termen aparține lui Richard Feynman. Prin el se definește – mai ales după descoperirea CIP-urilor – acea tehnologie miniaturizată, menită să slujească diagnosticării dar și tratării unor boli, operându-se la fața locului fără intervenții deschise sau laparoscopice ca până acum. În acest sens industria electronică și informatica jucând un mare rol; ele au dat o largă utilizare materialelor speciale care pot fi utilizate în acest domeniu.

2.5. Celulele sușă (stem cells)

Se numesc celule sușă acele celule care sunt „pluripotente”, adică „responsabile de formarea organelor și a țesuturilor corpului uman.” De fapt, spune J. Craig Venter – unul dintre cercetătorii care au realizat secvențierea „celor 6 miliarde de perechi de baze din ADN-ul” uman – „fiecare celulă are tot setul de informație genetică necesară pentru a construi orice organ, dar nu o face.” Motivul nu se cunoaște, însă – sub conducerea acelor „guru al genomului sau țări ai secvențierii” – se speră să se ajungă la cunoașterea acestor lucruri nepătrunse până în prezent.

În legătură cu procedeul de a folosi celulele sau chiar organe prelevate de la fetus, se pune și întrebarea: Este corect „ca o femeie să aibă dreptul de a rămâne însărcinată și - în urma unui avort planificat – să-și doneze fetusul pentru a salva viața unui membru grav bolnav din familie?” Se pune această întrebare deoarece „o femeie ce rămâne însărcinată accidental poate hotărî întreruperea sarcinii și furnizarea de țesut fetal. Dar acest lucru ar însemna că este normal să planificăm o viață, știind că va fi sacrificată. Ar putea fi acesta doar începutul unei pante alunecoase care să ne ducă la ideea *de a concepe piese de schimb?*”

2.6. Clonarea umană

Nu putem trece cu vederea că se încearcă clonarea ființei umane, în ciuda tuturor interdicțiilor, promovate de responsabili de la Casa Albă sau din partea statelor lumii; rezultatul

acestui fapt – spun unii – va fi aceea că în loc „să ne sporească venerația profundă în fața complexității frumuseții și caracterului miraculos al celui mai divin și sacru dar, cu care ne-a înzestrat Dumnezeu” - cum spunea Bill Clinton - mulți oameni de știință – cuprinși de curiozitatea care „e adeseori mai puternică decât frica” și sentimentele religioase – se vor lăsa ispitiți de bani și putere. S-a putut constata, chiar și în timpul cercetării genomului uman - deși unii au vorbit de principii deontologice - că mulți au vorbit, în realitate, numai „și numai despre lăcomie și putere, nu despre sănătate.” Recent cercetătorii chinezi au anunțat că au reușit „clonarea unor embrioni umani... Așadar, nu va fi departe ziua când vom vorbi și de clonarea umană.”

2.7. Transplanturile la limita imposibilului

Primele transplanturi au „fost cele de piele, cartilaj, dinți și cornee. Corneele au avantajul că nu sunt irigate de vasele de sânge care aduc celulele imunitare asasine (limfocitele), răspunzătoare de respingerea transplantului.” Practic, orice organ – în afară de creier – sau țesut se poate utiliza în transplant; în 1954 s-a efectuat primul transplant reușit de rinichi, în 1960 de ficat, în 1967 a fost realizat primul transplant cardiac, în 1981 de inimă și plămâni simultan; a urmat cel de pancreas și de intestin. Din păcate, aceste transplanturi nu s-au bucurat de aprecierea unanimă; fiind „confruntată cu posibilitatea ca oamenii de știință să poată face aproape orice, lumea reacționează cu o aversiune oprofundă față de devierile majore de la legea firii (factorul de repulsie)” – arată Cedric Mims.

2.8. Cyborg vs. fyborg

Societatea de astăzi, prin modul ei de manifestare și prin regulile după care funcționează ne-a transformat deja în *fyborgi*. Dacă spre deosebire de *cyborg*, unde deocamdată protezele vin ca adjuvant pentru cei născuți cu un handicap sau pentru persoanele, care au dobândit unul în decursul vieții (disfuncționalități, accidente, etc); *fyborgul* rămâne un șablon obligatoriu pentru individul din mediul civilizat.

2. 9. Mamă artificială

Celebrul exemplu al unei tinere – în vârstă de 18, însărcinată în 14 săptămâni – care a suferit un grav accident rutier. Dar dacă ar fi fost deconectată de la aparatul de întreținere a vieții,

copilul nenăscut ar fi murit, astfel că aparatele au fost păstrate.” În consecință, după ce au fost discutate toate posibilitățile de salvare a copilului, s-a decis ca mama să fie ținută în viață, cu ajutorul aparatelor, timp de 64 de zile pentru a crește șansele copilului de a se naște viu.

Singura problemă „de natură etică era dacă acel *cadavru* al mamei, declarată oficial decedată, poate consitui un fel de incubator, folosit în scopul dezvoltării fătului. Se caută alternativa de substituie a corpului matern cu „un uter artificial capabil să primească un embrion uman pe care să-l ajute să se dezvolte normal până la *naștere*.”

III. O NOUĂ FIZIOLOGIE PENTRU OMUL VIITORULUI? se acordă un spațiu important umanismului secular legat de procreare, date fiind noile cuceriri legate de secvențierea genomului uman, datorită căruia nu se realizează doar anumite îmbunătățiri genetice; se investește un neașteptat proces de creare a unei rase superioare, adică supra - omul de care vorbea Nietzsche. Din această categorie urmând a face parte cei care vor beneficia de noile înlesniri ale bio-tehnologiilor puse la punct în marile laboratoare ale lumii; fără nicio exagerare se poate vorbi în acest context de un „război al lumilor.”

3. 1. Transumanism/postumanism

În toate cazurile amintite se preconizează o existență prin care să se poată cu ușurință depăși condiția umană cu care ne-am obișnuit până acum.

Noile descoperiri din lumea medicală și farmaceutică, sprijinite de amploarea și rapiditatea cu care se dezvoltă tehnologia digitală - dar și viteza de răspândire a informației prin diversele canale media și social-media, coroborate cu oportunitățile capitalismului - fac ca omul zilelor noastre să-și dorească o „îmbunătățire a organismului”; chiar dacă aceasta i se vinde sub forma unor terapii, intervenții chirurgicale sau activitate preventivă.

Guvernată de principiile capitalismului - unul dintre acestea fiind profitabilitatea - o parte a lumii medicale îngăduie și promovează practici, cel puțin ciudate; unele chiar contra naturii. Putem considera ca fiind etic actul medical de a corecta anumite deficiențe sau afecțiuni; de pildă a scoate apendicele, când acesta se inflamează, amigdalitele dacă acestea devin repetat purulente sau dimensiunea lor provoacă copiilor diverse afecțiuni (somm agitat, secreții nazale abundente,

uneori și deficiențe la vorbit) sau diverși polipi care produc o stare de disconfort sau durere. Dar, chirurgia actuală permite și execută și alte activități ce nu concordă cu noțiunea de etic.

3. 2. Nemurire terestră

Dintotdeauna, longevitatea vieții, speranța de viață a reprezentat unul dintre mark-erii societății civilizate, de ținere sub control a fenomenului – boli și afecțiuni, de preocupări și rezultate în ce privește creșterea nivelului de trai. Astăzi, însă, a trăi cât mai mult - neglijând orice principiu, orice scrupul - a devenit un deziderat pentru aproape oricine. S-a recurs la clonare, la prelevare de celule, care mai de care, mai prelucrabile pentru a mai oferi un plus de viață pământească, viața veșnică – vederea lui Dumnezeu nemaipreocupând pe nimeni, întrucât - grație secularizării - importanța și dorința mântuirii (cel mai important scop al omului în viață) aproape că au fost uitate.

IV. BIOETICA ȘI DEMNITATEA UMANĂ. În acest capitol se arată că Hristos, Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu sau Logosul divin și Mântuitor este cel prin care lumea a fost creată și mântuită de osânda păcatului și a morții. Din acest motiv El este – cum spune Sfântul Apostol Pavel – Mântuitorul sau Izbăvitorul lumii, adică terapeutul prin excelență al întregii creații. Din acest motiv pentru creștini o abordare bioetică de astăzi nu poate fi lipsită de valorile pe care le-a adus Hristos lumii prin Evanghelia Sa. Bioetica și științele medicale în general sunt chemate - în viziunea creștină - să slujească vieții și nu morții, care a fost biruită prin Învierea lui Hristos și întemeierea Împărăției cerurilor căreia suntem chemați să devenim moștenitori.

4.1. Bioetica creștină versus bioetica seculară?

Bioetica creștină vizează - mai întâi de toate - păstrarea demnității omului și relația acestuia cu Dumnezeu-Creatorul său; dar și cu restul creației. În primul rând cu coroana acesteia care este omul. Sunt aduse în discuție probleme provocatoare reprezentate de norii negri ai post-modernismului, probleme ce pot face dintr-un om normal – din punct de vedere moral și religios, cu frica lui Dumnezeu – un neadaptat, un netolerant și chiar un stigmatizat al noii societăți secularizate și al noii ordini a lumii spre care tindem.

4.2. Bioetica creștină – disciplină de studiu academic

H. Tristram Engelhardt – doctor în Medicină și Filosofie – va elabora mai întâi o Bioetică creștină, prin publicarea *The Foundations of Bioethics*; iar peste un alt deceniu și jumătate va publica prima dată Fundamentele Bioeticii ortodoxe: *The Foundations of Christian Bioethics*. Astfel, unul dintre fondatorii *Bioeticii creștine* din Statele Unite ale Americii este în același timp și fondatorul *Bioeticii creștine ortodoxe*.

Demersul său academic este totodată și unul teologic, fundamentat pe învățătura Sfinților Părinți ai Bisericii, în special cu privire la *ceea ce depinde* și *ceea ce nu depinde* de noi; dar și pe înțelepciunea necesară – izvorâtă dintr-o autentică înțelegere a gândirii marilor duhovnici creștin-ortodocși privind demnitatea celor supuși acestor intervenții.

4. 3. Principiile Bioeticii creștine ortodoxe

Prin principiul hristologic înțelegem că Hristos este Logosul creator și mântuitor, că El a venit în lume „ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3,15).

Principiul eclesiologic este un alt principiu al Bioeticii creștine ortodoxe. Tot ceea ce împlinim în calitate de mărturisitori ai lui Hristos ține de cadrul eclesial; Biserica este numită de Sfântul Apostol Pavel ca fiind Trupul lui Hristos – „plinirea Celui ce plinește toate întru toți” (Efeseni 1, 23) – în care avem părtășie cu El și cu harul prin care Dumnezeu Se arată a fi Cel ce lucrează în fiecare credincios și a voi și a săvârși (Filipeni 2, 13) cele spre binele aproapelui și spre mântuirea noastră.

Principiul euharistic face din fiecare credincios un mădular al Trupului lui Hristos; din acest principiu orice bioetică este chemată să acorde fiecărei persoane umane atenția pe care o acordă lui Hristos Însuși. Prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos, creștinii arată nu numai că „în El trăim și ne mișcăm și suntem”, cât în primul rând că toți suntem chemați să ne arătăm că „al Lui neam și suntem”.

4. 4. Îmbunătățirea organismului uman

În discuțiile generale – care au fost prezente în media – formularea „îmbunătățirea organismului uman” nu este evidențiată sau nu apare deloc. Orice persoană conștientă de sine și cu un nivel mediu de educație ar deveni circumspectă la auzul unei asemenea enunțări. Deși aproape oricine își dorește o viață mai bună și din punct de vedere al sănătății, prin tratarea

rapidă a unor deficiențe și anomalii sau prin acceptarea unor măsuri preventive „garantate”; se înțelege totuși că trebuie să fie o diferență între tratament și îmbunătățire.

Noile descoperiri din lumea medicală și farmaceutică – sprijinite de amploarea și rapiditatea cu care se dezvoltă tehnologia digitală, dar și viteza de răspândire a informației prin diversele canale media și social-media, coroborate deopotrivă cu oportunitățile capitalismului – fac ca omul zilelor noastre să-și dorească o „îmbunătățire a organismului”, chiar dacă aceasta i se vinde sub forma unor terapii, intervenții chirurgicale sau activitate preventivă.

4.4.1. Avortul – legalizarea lui

Biserica Ortodoxă Română a luat adesea atitudine prin reprezentanții ei față de toate aceste provocări ale lumii postmoderniste și nu ratează niciun prilej de a arăta efectele nocive pe care aceste manifestări le produc asupra națiunii noastre, asupra umanității în general. De asemenea, și Biserica Romano-catolică are și a avut constant atitudini foarte ferme; mai ales cu privire la avort. Dar acest lucru nu e suficient. Fiecare dintre noi trebuie să conștientizeze urmările unor astfel de acțiuni, precum și efectele de ordin psihologic și moral.

4.4.2. Avortul din motive medicale

De ce să ne omorâm copiii, doar pentru că ar exista posibilitatea de a avea un handicap? Cine ne garantează că o persoană sănătoasă nu se poate alege cu un accident sau cu un handicap în timpul vieții? Ce părere avem despre Stephen Hawking marele cercetător în cosmologie și fizică cuantică, relativitate generală și mecanică cuantică, care la vârsta de 21 de ani a fost diagnosticat cu scleroză laterală amiotrofică, cu o speranță de viață de numai 3 ani? Și acesta trebuia lichidat? Asemenea lui, toți au dreptul să trăiască, fiecare are locul său în lume, fiecare e venit cu un scop, căci e venit de la Dumnezeu, făcându-ne să fim – la rândul nostru – mici creatori; nu a lăsat decizia asupra vieții noastre în responsabilitatea nimănui.

4.4.3. Tratamentul hormonal

Considerând că fiecare are dreptul de a se modela, de a se preocupa de îmbunătățirea propriilor posibilități fizice și intelectuale – de cele mai multe ori – pierdem esențialul problemei cu privire la corpul nostru: „Nu știți oare că voi sunteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi? De va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe

el, pentru că sfânt este templul lui Dumnezeu, care sunteți voi” – se întreba și ne răspundea lămuritor Sfântul Apostol Pavel (I Corinteni 3, 16). Tot el mai spunea în această privință: *Toate îmi sunt libere dar nu toate de folos sau de zidire duhovnicească!*

Post-umanismul ne propune o separare a trupului de suflet; mai bine zis o atenție cu prioritate îndreptată numai asupra trupului, inducându-ne ideea că suntem *singurii stăpâni ai trupului nostru*, că putem face orice cu acest trup în orice timp, că avem îngăduința să alegem sau să decidem asupra vieții ce urmează să apară, asupra modalității în care ar trebui să se facă. Dacă ne răzgândim putem stopa - desigur, prin avort - venirea copilului pe lume. Într-un cuvânt, ni se induce iluzia că noi putem să creăm sau să omorâm; și toate acestea sub pavăza/scuza unei așa-zise normalități destructive.

4.4.4. Căsătoriile homosexuale

Unii oameni consideră că se pot căsători, având același sex; în acest sens au fost formulate și votate legi. Așa s-a ajuns la situația absurdă că scopurile primordiale pentru care a fost creat omul au fost anulate; aceasta fiind ultima concluzie la care a ajuns logica seculară privind plăcerea și confortul vieții. Ca într-un joc de domino, pe rând, au fost dărâmate toate valorile religioase și principiile morale ale celor care împărtășesc o credință în Dumnezeu-Creatorul lumii: „Cu alte cuvinte, democrația post-modernă este pe cale să sacrifice spiritul în favoarea facilității. Rezultatul este că – cu cât se vorbește mai puțin de sensuri – cu atât se vorbește mai mult de drepturi și alegeri. Și – cu cât se vorbește mai mult de drepturi și alegeri, cu atât se vorbește mai mult de drepturi și de alegeri în legătură cu tot – mai cu seamă în legătură cu dragostea și cu sexualitatea. Ne aflăm în fața unui fenomen tragic, deoarece – născută pentru a-l proteja pe om de tiranie – democrația post-modernă este pe cale să se transforme în tiranie în numele democrației.”

4. 5. Responsabilitatea umană

Apelul la responsabilitate umană prezent în discursul bioetic vine tot ca urmare a pașilor pe care i-a făcut ingineria genetică, dar și de posibilitatea de a fi utilizate datele acestora în cadrul experimentelor făcute pe genomul uman. Nu știm dacă dorința de îmbunătățire a organismului, progresul științific sau rațiunile financiare generează acele atitudini care duc la experimente din cele mai înfricoșătoare. Teamă noastră este îndreptățită atâta timp cât și un savant ca J. Craig o

exprimă: „Această cunoaștere fundamentală pe care o oferim lumii va avea un impact profund asupra condiției umane și asupra tratamentului bolilor, ca și asupra concepției noastre despre locul pe care-l ocupăm în comntinuumul biologic.”

Acceptarea cu așa mare ușurință a sinteticului - cum a fost exprimată chiar de unii cercetători, precum și înlocuirea necondiționată a legilor naturii valabile dintotdeauna cu metode și principii mai puțin verificate - reprezintă un mare pericol pentru specia noastră. Nu putem ști ce fel de reacții vor fi manifestate de generațiile care vin și care va fi evoluția noii rase desacralizate, care n-ar putea fi decât o realizare a unei ficțiuni: Este vorba de faptul că nu putem lăsa totul la îndemâna unor indivizi care „tind să se condamne pe ei înșiși la a deveni ficțiune.”

4.5.1. Reproducerea umană și valorile morale creștine

Progresele medicale din ultimele decenii au adus posibilitatea de a naște copii și pentru femeile, care – inițial - întâmpinau probleme în acest sens; dar tot evoluția medicală și medicamentoasă oferă și posibilitatea de planificare familială. În România de astăzi găsim impregnat modelul țărilor evolute, manifestat prin programe și cabinete de planificare familială. Ca să mai vorbim de faptul că „genetica a progresat.” Se vorbește de posibilitatea de a interveni asupra unui embrion în scopul corectării anumitor malformații datorate unor boli.

Pentru a se realiza Reproducerea Medical Asistată se recurge la o serie de metode artificiale sau semiatificiale. Tehnicile RMA reprezintă totalitatea procedurilor prin care sunt recoltate ovulele de la paciente, sunt puse în contact cu spermatozoizii și apoi sunt reintroduse în organism sau sunt donate unei alte femei.

Procedurile sunt foarte variate și includ: inseminarea artificială, fertilizarea in vitro (și derivatele acesteia - recoltarea ovulară transvaginală, ICSI - injectarea intracitoplasmatică a spermatozoidului, transfer zygotic intrafallopian), sau alte tipuri (care nu implică fertilizare in vitro): transfer gametic intrafallopian, etc.

4.5.2. Punctul de vedere ortodox privind pruncuciderea

Biserica Ortodoxă, învață că nu există timp cât de scurt în care trupul să nu fie însuflețit, pentru că astfel s-ar înțelege că la început trupul este „mort” și astfel ceea ce este mort nu se hrănește și nu crește. Încă din momentul zămislirii, de la celula ou, trupul uman se hrănește,

crește și se maturizează. Faptul că Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul Său (Facere 1,27) și că Mântuitorul Hristos a fost răstignit pentru noi și a înviat pentru ca omul „viață să aibă și s-o aibă din belșug” (Ioan 10,10), presupune ca ființa umană, indiferent de stadiul de dezvoltare în care se află, trebuie respectată ca și chip al Creatorului, care dă viața și care este de asemenea în măsură să o ia.

Porunca a șasea din Decalog spune: „ Să nu ucizi!” (Ieșire 20,13); regele, proorocul și psalmistul David, lauda pe Dumnezeu, strigând cu bucurie: „Doamne, Tu m-ai plăsmuit în pântecele mamei mele” (Psalmul 138, 13). Asemenea și Iov, grăind: „Mâinile Tale, m-au făcut și m-au zidit” (Iov, 10, 8-9). În fața unor astfel de mărturii, nu mai putem admite că ceea ce femeia a zămislit are viață numai de la o anumită perioadă, iar chiuretajul este îngăduit până la acel timp.

4.5.3. Nanomedicina vs. medicina care controlează

Odată cu miniaturizarea suporturilor informaticii – este vorba de tranzitor și de CIP – au început să fie utilizate și în medicină; de fapt în medicina terapeutică se utilizează aparate minuscule privind repararea unor afecțiuni circulatorii, cum ar stend-urile, stimulatoarele cardiace, valvele auriculare, electrozii cranieni, laserii în operații dificile.

Nu trebuie să uităm utilizarea și a altor mijloace destul de reduse ca mărime în calitate inhibitori. Toate aceste mijloace nanomedicale – adică aparate, mașini sau instrumente de mici dimensiuni – au cunoscut o mare dezvoltare în ultimele decenii; cea mai controversată fiind ciparea persoanelor umane. Desigur paleta nanomedicinii se diversifică permanent, de aceea doar și enumerarea tuturor mijloacelor și instrumentelor utilizate este mai mult decât dificilă.

4. 5.4. Vindecarea din interior

Bioetica creștină oferă medicinei alopate și alternativelor medicinale un suport spiritual, bineștiind că omul este deopotrivă trup și suflet. Medicina - prin actul medical sau therapeutic - adeseori este tentată să trateze pe bolnavi ca pe un fel de sclavi sau deținuți, datorită întâietății acordate scopului urmărit de aceste proceduri. Or, și în medicină poate fi pusă întrebarea: Avem dreptul de a alege unele metode sau mijloace terapeutice care nu țin sau nu ar trebui să țină cont de libertatea bolnavului?

Căutând să răspundem la această întrebare „din nou, post-modernitatea este tentată să răspundă afirmativ. Ea vrea să aleagă viața sau să aleagă moartea. Să aleagă fericirea. Și, desigur, vrea să aleagă dragostea. Rezultatul este că, în timp ce crede că se exprimă în limbajul libertății, vorbește – de fapt – pe limba tiranului. Căci, dorind să aleagă viața, ajunge fără să vrea să se plaseze în afara ei, adică în moarte. Să nu uităm, însă, rolul important pe care –mai ales într-un act medical sau terapeutic – îl poate avea acea consolidare de sine, prin aprofundarea religioasă. În special prin rugăciuni și meditații religioase, prin participarea la slujbele bisericești; prin spovedirea păcatelor și împărtășirea cu Sfintele Taine ale Bisericii. În special, cu Sfântul Trup și Cinstitul Sânge al Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

În acest sens un rol benefic îl au și pelerinajele ortodoxe; închinarea la moaștele sfinților are un rol deosebit. Este cunoscut faptul că Sfântul Nectarie de Eghina a ajutat pe mulți bolnavi de cancer să se vindece. Desigur, asemenea fapte minunate se pot lectura și din viața altor sfinți ai Bisericii lui Hristos.

V. TEMEIURILE TEOLOGICE ȘI MORALE ALE BIOETICII

Plecând de la mărturiile nou – testamentare, se arată cum slujirea și sfințirea vieții umane a ocupat și ocupă un loc principal în slujirea sacramentală sau sfințitoare a Bisericii lui Hristos. Biserica Ortodoxă a acordat o mare importanță acestui aspect. Așa se explică de ce începând cu Sfântul Irineu de Lyon – ucenicul celor ce au păstrat viziunea ioaneică a teologiei și slujirii creștine - vorbește despre omul viu ca fiind oglindirea slavei celei negrăite a lui Dumnezeu. De aici și slujirea cu statornicie a înnobilării și înfrumusețării vieții umane.

5.1. Hristos – Logosul creator

Cei care respectă viața pot nădăjdui că se vor învrednici de împărtășirea din lumina lui Dumnezeu, din acel har care ne luminează întreaga ființă. Mai mult, pot nădăjdui în acea neconținută înălțare – har peste har – de care ne vorbește atât de sugestiv ucenicul iubit al Mântuitorului, desăvârșire spirituală ale cărei orizonturi se pierd în veșnicie, din moment ce Fiul împărtășește această veșnicie a vieții (Ioan 3, 36). Din El izvorăște nu numai veșnicia vieții, ci și bogăția și deplinătatea ei, adică belșugul de viață și rodnicia ei: El a fost trimis de Tatăl lumii pentru ca „tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 15). Rodnicia

vieții este rezultatul unirii creaturii cu Creatorul său, adică a acestei legături dintre cer și pământ pe care a realizat-o Fiul lui Dumnezeu prin întruparea Sa.

Bioetica și științe medicale, luând în considerație această perspectivă dumnezeiască, deschisă de Hristos prin întruparea și jertfa Sa – ca unele care au rolul nu „neapărat acela de a vindeca, căci ineluctabilul nu poate fi vindecat, ci ținând seama de nivelul de conștiință al fiecăruia, de a face ca insuportabilul să devină suportabil” – pot ajuta pe cei aflați în suferință să perceapă mai lesne dimensiunea veșniciei și această deschidere totală față de Dumnezeu.

5.2. Hristos – Viața lumii

Învierea lui Hristos a schimbat radical istoria lumii dar și a fiecărei persoane umane, întrucât le-a deschis perspectiva veșnică a Împărăției lui Dumnezeu. Totuși, chiar și după Învierea Domnului avem de a face cu „o lume în care binele și răul se află laolaltă”; este vorba de această lume în care istoria coexistă cu realitatea Împărăției cerurilor, motiv pentru care are înfățișarea unui lan în care apare „grâul amestecat cu neghina. Răul din sufletul omului își pune amprenta peste tot universul, într-un raport de cauzalitate complexă. Între om și lume, între om și univers există o legătură indisolubilă, așa cum arată și Biblia care ne aduce aminte că – deși stăpân peste toată firea – omul rămâne mai departe un spirit vătămat. Ca să ne convingem, nu trebuie decât să luăm aminte la cauzele suferințelor celor din jurul nostru și ale catastrofelor provocate de egoism și de dorința de putere, ca și de tulburătoarea lipsă de sens a actelor umane.”

Prin Hristos iubirea – desigur filantropia, întrucât nimeni nu a arătat față de oameni o mai mare iubire – a fost ridicată la nivel de lege universală. Chiar dacă Nietzsche considera că morala fundamentată pe iubire este o morală pentru sclavi, nu a putut – nici el, cum de altfel nici alții – face altceva decât să recunoască superioritatea și unicitatea Legii iubirii, care izvoră din mărturisirea credinței creștine. Nicolae Steinhardt – alias monahul Nicolae de la Rohia, pentru că după ieșirea din închisorile comuniste, unde primise botezul creștin după ce s-a convins de adevărul Învierii lui Hristos și a recunoscut superioritatea Evangheliei față de Legea iudaică, sintetizată în cele 613 reguli și prescripții talmudice și rabinice – spunea că dacă s-ar face un fel de concurs intergalactic, iar locuitorii de pe Pământ s-ar prezenta cu *Decalogul sau cele zece porunci* și *Fericirile*, cu siguranță că pământenii ar câștiga acest concurs; asta datorită

superiorității și profundului umanism oglindit de principiile lor. Mai bine spus, datorită conținutului lor dumnezeiesc!

H. Engelhardt jr – referindu-se la această răscruce a istoriei umane în care totul trebuie regândit, întrucât „nu mai suntem în posesia cadrului moral care dădea sens odinioară acestor intuiții”; este vorba de intuițiile sfinților care văd și respectă sfințenia pe care Hristos a adus-o în mod deplin vieții umane – arată ca fiind o condiție principală redescoperirea adâncimii și înălțimii vieții în Hristos, prin „dezvăluirea unei experiențe nemijlocite a energiilor necreate ale unui Dumnezeu personal, radical transcendent.

VI. SFINȚENIA VIEȚII ȘI ÎNGRIJIRILE PALEATIVE

Acest capitol este consacrat unei problematici mai puțin dezbătută în Teologia românească: îngrijirea și tehnici paleative. Cei aflați în fază terminală – pentru că suferă uneori de boli depersonalizante ca Alzheimer, Parkinson și alte forme avansate de senilitate - nu sunt mai puțin persoane umane decât cei sănătoși; dimpotrivă, pentru că se află în neputință - și au nevoie de îngrijire - ei trebuie să se bucure de atenția noastră, a celor din jur. Iată de ce îngrijirile paliative, nu subliniază numai demnitatea omului indiferent în ce stadiu de boală s-ar afla, cât îndatorirea noastră de a sluji aproapelui nostru aflat în neputință. Hristos cel bolnav și aflat în suferință ne cere să redescoperim – cum spunea Sfântul Ioan Hristostomul – *taina slujirii fratelui*.

Se aduc în această privință deopotrivă mărturii biblice, liturgice și patristice; un loc cu tot aparte îl ocupă mărturiile ascetice din care reiese că și cei dedicați unei vieți de permanentă exercitare spirituală n-au desconsiderat această îndatorire de a-l sluji pe cel aflat în suferință.

Concluziile, subliniază actualitatea temei de cercetare propuse, noile perspective pe care le deschide o abordare autentică a bioeticii creștine ortodoxe, precum și datoria fiecăruia dintre noi de a deveni mai apropiați și mai receptivi la suferințele celor din jur; prin aceasta s-ar putea evita acea răceală care începe să caracterizeze relațiile umane din ce în ce mai mult datorită influențelor umanismului secular și filosofic. Într-o lume debusolată din punct de vedere spiritual și religios, trăirea plenară în Hristos și cu Hristos poate redeschide lumii de astăzi perspectiva vieții veșnice, perspectivă pe care pare a o fi pierdut arătându-se preocupată de materialismul și biologicul vieții.

Bibliografie

I. Izvoare

- a. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008;
- b. *Noul Testament*, tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.

II. Cărți de cult

- c. *Arhieraticon*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B. O. R., București, 1993;
- d. *Liturghier*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de misiune al B. O. R., București, 2000;
- e. *Micul molitfelnic*, Ed. Arhiepiscopiei Cluj, Cluj-Napoca, 1997;
- f. *Molitfelnic*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă, București, 1976;
- g. *Molitfelnic*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B. O. R., București, 1998;
- h. *Slujba Învierii*, tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B. O. R., București, 1998;

III. Opere patristice

- i. *Antologie din scrierile Părinților latini*, Ed. Anastasia, București, 2000;
- j. Antonie Ieromonahul, *Filede Pateric din împărăția monahilor. Sfântul Munte Athos*, traducere de Ierom. Teofan Munteanu, ediția a III-a, Ed. Christiana, București, 2008;
- 10. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul mănăstirilor nemțene*, Ed. Trinitas, Iași, 2011;
- 11. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul românesc ce cuprinde viața și cuvintele unor sfinți și cuvioși părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești (secolele III-XX)*, ediția a IV-a, Ed. Episcopiei Romanului, Roman, 2001;
- 12. Arhimandritul Ioannikios, *Patericul atonit*, trad. de Anca Dobrin și Maria Ciobanu, Ed. Bunavestire, Bacău, 2000;
- 13. Avva Ioan Colov, *Viața, învățăturile și minunile Cuviosului Paisie cel Mare, traducere de Ignatir Monahul*, Ed. Anastasia, București, 1995;
- 14. Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de Pr. prof. dr. Ștefan Alexe, în colecția „Părinți și Scriitori bisericești”, volumul 75, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1998;
- 15. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Mica Filocalie*, trad. de Preot Victor Manolache, Ed. Cartea ortodoxă, Galați, 2009;
- 16. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Părinți aghioriți. Flori din Grădina Maicii Domnului*, trad. de Iersoschim. Ștefan Nuțescu, Ed. Evanghelismos, București, 2004;
- 17. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, în colecția „Părinți și Scriitori bisericești”, volumul 13, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1987;
- 18. *Ne vorbește Părintele Porfirie*, traducere de Ieromonah Evloghie Munteanu, Ed. Cartea ortodoxă, Galați, f. a.;
- 19. *Pagini necunoscute de Pateric*, traducere de Cristina Dogaru, Ed. Cartea ortodoxă, Galați, 2011;
- 20. Paladie, *Istoria lausiacă*, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O. R., București, 1993;
- 21. *Pateric. Ziceri inedite ale Părinților pustiei*, traducere de Bogdan Căndea și Eugenia Căndea-Șerbanovici, Ed. Anastasia, București, 2009;
- 22. *Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu*, traducere, studii și prezentări, ediția a III-a adăugită, Ed. Polirom, Iași, 2007;

23. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre nemărginita putere a diavolului*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2002;
24. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Predici la sărbători împărești și cuvântări de laudă la sfinți*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2002;
25. Sfântul Ierarh Petru Movilă, *Epistolă către Patriarhul Constantinopolului Chiril Veria, 1638. Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale*, stabilirea textului latin și traducere de Prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Ed. Doxologia, Iași, 2012;
26. Sf. Grigorie cel Mare, *Cartea Regulei pastorale*, trad. de Pr. prof. Alexandru Moisiu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1996;
27. Sfântul Ignatie Brianceaninov, *Tâlcuiri la Patericul egiptean*, trad. de Preot Gheorghe Roșca, Editura Anastasia, București, 1996;
28. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, suta a treia, 37;
29. Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, studiu introductiv și traducere de Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1997;
30. Sfântul Sofronie al Ierusalimului, *Viața și scrierile*, traducere de prof. Nicolae Petrescu, Ed. Sophia/Cartea ortodoxă, București, 2012;
31. Sfântul Teofan Zăvorâtul, *Patericul Lavrei Sfântului Sava*, trad. de Dr. Adrian și Xenia Tănăsescu, Ed. Anastasia, București, 2005;

IV. Cărți, tratate, monografii

32. Andronescu, Demonstene, *Reeducarea de la Aiud. Peisaj lăuntric. Memorii și versuri din închisori*, prefață de Răzvan Codrescu, Ed. Christiana, București, 2009;
33. Andronikoff, Constantin, *Elements de Theologie liturgique*, Institut de Theologie orthodoxe „Saint Serge”, Paris, 1985;
34. Astărăstoae, V., A. B. Trif, *Responsabilitate juridică medicală în România*, Ed. Polirom, Iași, 2000;
35. Baggio, Antonio Mario, *Doctrina socială creștină: identitate și metodă în dobândirea socială a Bisericii*, coord. Ioan I. Ică Jr. și Germano Marani, Ed. Deisis, Sibiu, 2002;
36. Bajanov, Boris, *Kremlinul anilor 20. Memoriile fostului secretar al lui Stalin*, trad. de Mihai Coruț, Ed. Cogito, Oradea, 1991;
37. Baștovoi, Savatie, *Diavolul este politic corect*, Ed. Cathisma, București, 2010;

38. Baştovoi, Savatie, *Iepurii nu mor*, ediția III-a, Ed. Cathisma, București, 2012;
39. Beaufile, Dominique, „*Credința ta te-a mântuit*”. *O viziune ortodoxă asupra bolii*, trad. din franceză de Pr. lect. dr. Adrian Dinu și asist. dr. Claudia Dinu, Ed. Trinitas, Iași, 2009;
40. Belu, Dumitru, *Despre iubire*, Ed. Omniscope, Craiova, 1997;
41. Bissias, Pr. David G., *Sfântul Maslu – Taina vindecării*, Ed. Doxologia, Iași, 2012;
42. Blackmore, Susan, *The Meme Machine*, Oxford University Press, New York, 2000;
43. Bogdan, C., *Elemente de îngrijiri paleative oncologice și non-oncologice*, Ed. Universitară, București, 2006;
44. Breck, J., *Darul sacru al vieții. Tratat de bioetică*, Ed. Patmos, Cluj Napoca, 2003;
45. Breton, David Le, *Antropologia Corpului și modernitatea*, trad. din lb. franceză de Doina Lică, Ed. Amarcord, Timișoara, 2002;
46. Buta, M.G., I. A. Buta, *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea Cluj-Napoca, 2008;
47. Calciu, Părintele, *21 de ani după gratii, în Sfinții închisorilor. Din rezistența României creștine împotriva ateismului comunist*, texte alese, prefață și note de Răzvan Codrescu, Ed. Lumea credinței, București, 2014;
48. Carp, R., D. G. Gal, S. Mureșan, R. Preda, *Principiile gândirii populare: doctrina creștin-democrată și acțiunea socială*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2006;
49. *Catehismul Bisericii Catolice*, Partea întâi, Arhiepiscopia Romano-catolică de București, București, 1993;
50. *Conciliul Vatican II. Constituții, decrete, declarații*, ediție revizuită, Arhiepiscopia Romano-catolică de București, București, 1999;
51. Chifăr, Pr., Nicolae, *Teologie și spiritualitate patristică*, Ed. Trinitas, Iași, 2002;
52. Childress, J.K., *Who Should Decide? Paternalism in Health Care*, New York, Oxford University Press, 1986;
53. Chirilă, P., L. Gavrilă, C. Gavrilovici, A. Băndoiu, *Principii de bioetică. O abordare ortodoxă*, Ed. Christiana, 2008;
54. Cicârlan, Sergiu, *Mărturisitorul de care vă temeți. Un roman care demască actualitatea bântuită de tot felul*, Fundația „Justin Pârnu”, Mănăstirea Paltin – Petru Vodă, 2014;
55. Clement, Olivier, *Întrebări asupra omului*, trad. de Ierom. Iosif Pop și Pr. Ciprian Șpan, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 1997;

56. Coman, Dr. Iacob, *Theo-Doxa-Logia. Semnificația teologico-doxologică a imnelor religioase în marile religii ale lumii din perspectivă creștină*, Ed. Episteimon, București, 1999;
57. Coniaris, Anthon M., *Vitamine duhovnicești pentru inimile rănite*, trad. de Maria Băncilă, Ed. Sophia, București, 2010;
58. Copăceanu, E., *Omul – ființă cunoscută*, Ed. All, București, 1994;
59. Cosma, Pr. prof. univ. dr. Sorin, *O abordare creștină a Bioeticii*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2007;
60. Dalhe, Ruediger, *Boala ca șansă. Cum să descifrăm mesajul ascuns al bolii*, trad. de Daniela Ștefănescu, Ed. Trei, București, 2008;
61. Dascălu, Pr. dr. Nicolae, *Parabola făcliei aprinse. Comunicarea religioasă în era informațională*, Ed. Bazilica, București, 2012;
62. Dawkins, Richard, *River out of Eden: A Darwinian View of Life*, Phonix Press, London. 1996;
63. Davidson, Keay, *Carl Sagan. A Life*, J. Wiley, New York, 1999;
64. Dawkins, Richard, *The Extended Phenotype: The Long Reach of the Gene*, Oxford University Press, new York, 1983;
65. Dawkins, Richard, *The Selfish Gene*, 1976; 30-th Anniversary Edition with a new Introduction by the Autor, Oxford University Press, New York, 2006;
66. Diderot, Denis, *Romane: Călugărița, Nepotul lui Rameau, Jacque fatalistul*, trad. de Gellu Naum, Ed. Hyperion, Chișinău, 1992;
67. Dufrenne, M., *Pentru om*, Ed. Politică, București, 1971;
68. Dumea, Pr. Claudiu, *Omul între „a fi” sau „a nu fi”. Probleme fundamentale de Bioetică*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-catolice, București, 1998;
69. Dumitrașcu, D., *Medicina între miracol și dezamăgire*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986;
70. Dunnigan, James F., *Noua amenințare mondială: Cyber-terorismul*, trad. de Nicoleta Stroe, Curtea veche Publishing, București, 2010;
71. Eisenberg, Josy, *O istorie a evreilor*, trad. de Jean Roșu, Ed. Humanitas, București, 1993;
72. Engelhardt, Dietrich von, *Ethik in der medizinischen Forschung*, Stuttgart, 2000;
73. Engelhardt jr., H. Tristram, *Fundamentele Bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă*, trad. de Mihail Neamțu, Cezar Iogin și Diac Ioan Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2005;
74. *Extremul Occident. Note de drum din Antile, California, Canada*, Editura de stat pentru Literatură și Artă, București, 1956;

75. Floca, Arhid. prof. dr., Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, ediția a III-a îngrijită de Dr. Sorin Joantă, Sibiu, 2005;
76. Fontaine, P., *Construcția europeană . De la 1945 până în zilele noastre*, Ed. Institutul European, Iași, 1998;
77. Fukuyama, F., *Viitorul nostru postuman. Consecințele revoluției biotehnologice*, Ed. Humanitas, București, 2004;
78. Fukuyama, Francis, *Marea ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale*, trad. de Liana V. Alecu, Ed. Humanitas, București, 2011;
79. Gavrilovici, C., *Introducere în Bioetică*, Ed. Junimea, 2007;
80. Ghelașe, Ș.M., *Bioetica medicală*, Ed. Medicală Universitară, Craiova, 2005;
81. Ghițescu, T., *Etica medicală*, Ed. Impex-Speranța, București, 1992;
82. Gillieron, B., *Le Saint-Esprit, actualite du Christ*, Ed. Labor et Fides, Geneve, 1978;
83. Glanz, K., *Health Behavior and Health Education, Theory, Research and Practice*, Plenum Press, New York, 2002;
84. Henkel, Jurghen, *Îndumnezeire și etică în opera Părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003;
85. Henry, Michel, *Întrupare. O filozofie a trupului.*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003;
86. Hiffler, Claude, *Medicul în fața bolii și a morții, în Bioetica și taina persoanei*, trad. de Nicoleta Petuhov, Ed. Bizantină, București, 2006;
87. Hrișman, Andrei-Claudiu, *Bioetica și omului viitorului*, Ed. Galaxia Gutemberg, Târgu Lăpuș, 2012;
88. Ierunca, Virgil, *Fenomenul Pitești*, Ed. Humanitas, București, 2013;
89. Ioannidis, Klitos, *Patericul secolului XX*, trad. de Daniela Filioreanu, Ed. Cartea ortodoxă, Galați, f. a.;
90. Jaccart, R., *Nebunia*, Editura de Vest, Timișoara, 1994;
91. Jacob, Fr., *Logica viului*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1972;
92. Johnson, Paul, *O istorie a lumii moderne. 1920-2000*, trad. de Luana Schidu, ediția a III-a, Ed. Humanitas, București, 2014;
93. Juvenalie, Părintele, *Teroriștii uterului. Terorism științific și etica începuturilor vieții. Eseu de bioetică a gestației*, Ed. Anastasia, București, 2002;
94. Krauss, Lawrence M., *Universul din nimic*, trad. de Constantin Dumitru-Palcus, *Prefață de Richard Dawkins*, Ed. Trei, București, 2013;

95. Larchet, J.C., *Creștinii în fața bolii, suferinței și morții*, Ed. Sophia, București, 2004;
96. Lăzurca, Marius , *Invenția trupului*, Ed. Anastasia, București, 1995;
97. Leeuw, Gerardus van der, *Der Mensch und die Religion. Antropologischer Versuch*, Basel, 1941;
98. Leone, S., S. Privitera, *Nuovo dizionario de Bioetica*, Citta Nuova 1990, 2004;
99. Lepesant, B., *Dynamique de groupe et conversion charismatique*, Paris, 1976;
100. Lengyel, Olga, *Cuptoarele lui Hitler*, trad. de Mariana Popilean, Ed.Dacia, Cluj-Napoca, 1986;
101. Lipovetsky, G., *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societății de hiperconsum*, Iași, Ed. Polirom, 2007;
102. Louhiala, P., *Preventic Intellectual Disability: Ethical and Clinical Issues*, University Press, Cambridge, 2004;
103. Lustig, Oliver, *Atunci, acolo... la Auschwitz*, Ed. Cartea Românească, București, 1977;
104. Lyotard, J.F., *La condiziune postmoderna. Rapporto sur sapere.*, Ed. Feltrinelli, Milano, 1992;
105. Maldame, J.M., *Christos pentru întreg universul*, Ed. Cartimpex, Cluj, 1999;
106. Marion, Jean-Luc, *Fenomenul erosului. Șase meditații.*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003;
107. Maximilian, C., *Drumurile speranței*, Ed. Albatros, București, 1989;
108. Mensbrugghe, Francoise van der, *Le Mouvement charismatique. Retour de l Esprit? Retour de Dionysos?*, Ed. Labor et Fides, Geneve, 1981;
109. Meyendorff, John, *Căsătoria. Perspectiva ortodoxă*, trad. de Cezar Login, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007;
110. Meyendorff, Paul, *Taina Sfântului Maslu. Ungerea bolnavilor*, traducere, prefată și note de Cezar Login, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011;
111. Micu, D., *Garantarea drepturilor omului*, Ed. All Beck, București 1998;
112. Mims, Cedric, *Enciclopedia morții*, trad. de Paul Octav Ciucă, Ed. Orizonturi, București, 2006;
113. Misquitta, Clint, *Dictatori nemiloși*, trad. de Emanuela Șoimaru, Ed. Meditații, București, 2008;
114. Mladin, Mitropolit Nicolae, Diac. prof. dr. Orest Bucevschi, Prof. dr., Pavel Constantin, Pr. prof. dr. Ioan Zăgrean, *Teologia Morală ortodoxă*, vol. II, București, 1980;

- 115.Moga, Iulian, *Evreii și prozeliții în Europa (secolele I-VI d. Hr.). Interacțiuni etnice și culturale*, Editura și tipografia STEF, Iași, 2011;
- 116.Moldovan, Pr. prof., Ilie, *Teologia iubirii*, vol. I, Ed. Episcopiei Ortodoxe de Alba Iulia, Alba Iulia, 1996;
- 117.Moldovan, Sebastian, *Eseuri de bioetică*, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2009;
- 118.Moldoveanu, Nicolae, *Dicționar de înțelepciune patristică. Comori dezgropate*, Ed. Casa școalelor, București, reeditat în 1997;
- 119.Nechita, Bogdan-Ciprian, *Filosofia și estetica în gândirea lui Denis Diderot*, teză de doctorat, Iași, 2011;
- 120.Nechita, Pr. prof. dr., *Recunoștință și misiune*, Ed. Vasiliana 98, Iași, 2013;
- 121.Nechita, Pr. prof. dr., Vasile, *Vademecum misionar*, Ed. Vasiliana 98, Iași, 2009;
- 122.Neher, Andre, *Cheile identității iudaice*, trad. Țicu Goldstein, Ed Hasefer, București, 2001;
- 123.Nellas, P., *Omul – animal îndumnezeit*, trad. de Diac. Ioan Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 1995;
- 124.Noica, Constantin, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, Ed. Humanitas, București, 1999;
- 125.Orwell, George, *O mie nouă sute optzeci și patru*, trad. de Mihnea Gafița, Ed. Polirom, Iași, 2012;
- 126.Papadaki, Arhimandritul, Vasilios, *Teologia ortodoxă despre divorț*, trad. de Dogaru Cristina, Ed. Egumenița/ Cartea ortodoxă, Galați/Alexandria, 2011;
- 127.Parfit, D., *Raggioni e personi*, Milano, 1989;
- 128.Patapievici, H.R., *Omul recent*, Ed. Humanitas, București, 2005;
- 129.Petcu, Pr. dr. Liviu, *Suferința și creșterea spirituală*, Ed. Fundației academice AXIS, Iași, 2012;
- 130.Petit, Jean-Pierre, *Les enfants du diable*, Alain Michel, Paris, 1995;
- 131.Popescu, Traian, *File din procesul comunismului. Teroarea și diversiunea politică de stat*, Ed. Scara, București, 2004;
132. *Problemele vieții*, trad. de Cristian Spătărelu și Daniela Filioreanu, Ed. Cartea ortodoxă, Galați, f. a.;
133. *Physical Control of the Mind*, Harper & Row, 1969;
- 134.Purdă, N., N. Diaconu, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Ed. Universul juridic, București, 2007;

135. Raquin, Bernard, *Marile manipulări din epoca modernă*, trad. de Daniela Cristina Vintilă, Pro Editură și Tipografie, București, 2007;
136. Rădulescu, S., *Sociologia sănătății și a bolii*, Ed. Nemira, București, 2002;
137. Rehnquist, J., *The Globalisation of Clinical Trials: A Growing Challenge in Protection Human Subjects*, Departament of Health and Human Services, Washington, D.C., 2001;
138. Schmemmann, Alexandre, *Euharistia – Taina Împărăției*, trad. Pr. Boris Răduleanu, îngrijirea ediției Răzvan Bucuroiu, Ed. Anastasia, București, f. a.;
139. Schwarberg, Gunther, *Medicul SS și copii. Relatare despre masacrul de la Bullenhuser Damm*, trad. de Emeric Deutsch, Ed. Politică, București, 1982;
140. Scripcaru, Gheorghe, Aurora Ciucă, Vasile Astărăstoae, Cătălin Scripcaru, *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*, Editura Polirom, Iași, 1998;
141. Selejean-Guțan, B., *Protecția europeană a drepturilor omului*, Ed. C.H. Beck, București;
142. Sgreccia, E., *Manuale di Bioetica*, Ed. Vita e pensiero, Milano, 1991;
143. Sgreccia, Elio, *Manual de Bioethique*, Mame Edifa, 2004;
144. Shaeffer, F., *Dancing Alone: The Quest for Orthodox Faith in The Age of False Religion*, Holy Cross Press, Brookline MA, 1994;
145. Singer, P., *Tratat de Etică*, Ed. Polirom; Iași, 2006;
146. Sloterdijk, Peter, *Critica rațiunii cinice*, vol. I, Ed. Polirom, Iași, 2000;
147. Sloterdijk, Peter, *Critica rațiunii cinice*, vol. II, Ed. Polirom, Iași, 2003;
148. Sloterdijk, Peter, *Reguli pentru parcul uman*, Ed. Humanitas, București, 2003;
149. State, Aurel, *Drumul Crucii. Amintiri de pe front și din gulaguri*, ediția a III-a, Ed. Rost/Fundația Sfinții Închisorilor, București/Pitești, 2013;
150. Stăniloae, Părintele Dumitru, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, ediția a II-a, *Cuvânt înainte* Arhim. Gheorghios Grigoriatul, *Prefață* Oliver Clement, trad. în românește Maria-Cornelia Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2003;
151. Șestun, Pr., Evgheni, *Familia ortodoxă. Sfaturi, cuvinte de învățătură, rugăciuni*, trad. de Lucia Ciornea, Ed. Sophia/Cartea ortodoxă, București/Alexandria, 2005;
152. Venter, J. Craig, *O viață descifrată. Genomul meu uman*, trad. de Lavinia Marin, Curtea Veche Publishing, București, 2013;
153. Voiculescu, Vasile, *Gânduri albe*, ediție și cronologie de Victor Crăciun și Radu Voiculescu, Ed. Cartea Românească, București, 1986;

154. White, E. G., *Hristos, Lumina lumii sau dorința veacurilor. Conflictul spiritual de veacuri, ilustrat de viața Domnului Hristos*, Casa de editură Viață și sănătate, București, 1999;
155. Wilson, Michael, *The Church is Healing*, SCM Press LTD, London, 1966;
156. Zamfir, C., *Politici sociale. România în context european*, Ed. All, București, 1997;
157. Zanc, I., I. Lupu, *Bioetică medicală. Principii, dileme, soluții*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Ed. Medicală universitară „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, 2006;
158. Zorin, K.V., *Genele și cele șapte păcate capitale*, Ed. Sophia, București, 2008;

V. Articole din volume și reviste de specialitate

159. Abouma, G.M., *The Humanitarian Aspects of Organ Tansplantation*, în „Transplant Int.”, nr. 14/2001;
160. Abrudan, E., *Ethical Expertise and Bioethics*, în „Journal for The Study of Religions and Ideologies”, nr. 10/2011;
161. Adămuț, Anton, *Peter Singer vs. Ioan Gură de Aur. Despre oameni și animale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
162. Adămuț, Anton, *Despre cinismul medical (note asupra relației medic-pacient)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2011;
163. Aleksandrova, Silviya, *Îngrijirile paliative și eutanasia se exclud reciproc?*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2008;
164. Anton, Emil, Bogdan Doroftei, Ivona Anghelache-Lupașcu, Demetra Socolov, Ioanid Nicolae, *Diagnosticul genetic preimplantator. Implicații legale, etice și medicale în România*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
165. Arda, Berna, *Trebuie sau nu trebuie să oprim procesul de creștere? Problematika la copiii fără șanse de recuperare*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
166. Armson, S., *Media Guidelines, Portrayal of Suicide*, The Samaritans, 2002;
167. Astărăstoae, V., O. Stoica, *Bioetica. „O nouă știință”*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2003;
168. Astărăstoae, Prof. univ. Vasile, *Testarea genetică între utilitate și moralitate*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;

169. Astărăstoae, Prof. univ. Vasile, *Comportamentul științific neadecvat*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2007;
170. Astărăstoae, Prof. dr. Vasile, *Bioetica versus dictatura sănătății publice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
171. Astărăstoae, V., M. C. Ungureanu, *Probleme tehnice și legale ale noilor tehnologii reproductive*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2003;
172. Azoică, D., *Etica cercetării clinice. O prioritate în medicina bazată pe dovezi*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2003;
173. Bauzon, Stephane, *Dezvoltarea bioeticii în Europa de est din 1989 și până în prezent*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
174. Bădoiu, Silviu Constantin, *Aspecte etice în transplantul de mână*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;
175. Beaufls, Dominique, *Perspectiva creștină asupra acompanierii bolnavilor în faza terminală a vieții*, în *Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
176. Berinde, A.M., Alexandra Enache, Veronica Belei, Iliana-Lia Berinde, *Conflictul de interese în studiile clinice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
177. Bernstein, Mark, Nicolae Morar, *„Euthanasia”. Dialogue with Professor Mark Bernstein*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
178. Beu, D.S., M. R. Buckley, M. G. Harvey, *Ethical Decision-Making: A Multidimensional Construct*, *Bussiness Ethich: A Europea Review* 12(1)/2003;
179. Biesecker, B., *Future Direction in Genetic Counseling: Practical and Ethical Considerations*, în „Kennedy Institute of Ethics Journal”, vol. 8, nr. 2/1998;
180. *Bioetica în lume. Proiectul protocolului adițional la convenția asupra drepturilor omului și biomedicină privind testarea genetică în scopuri medicale*, trad. de Ecaterina Enache și Mihaela-Cătălina Vicol, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
181. *Bioetica în lume. Demersul comun al comitetului internațional de bioetică și al comitetului interguvernamental de bioetică*, (coord. Mihaela-Cătălina Vicol, Constantin Bogdan), în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
182. Biuteică, Elena, Eugenia Roșulescu, Aurelia Enescu, Mihaela Zăvăleanu, Florin Burada, Sandra-Alice Buteică, *Considerații etice privind testarea genetică în pediatrie*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2009;
183. Bogdan, Constantin, *Probleme de bioetică ale sfârșitului vieții în perspectiva religiei creștine*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
184. Bogdan, Constantin, *Observații privind respectarea dreptului la consimțământ informat la subiecții competenți și la cei vulnerabili*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;

185. Bogdan, Constantin, *Bioetica și responsabilitatea socială*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
186. Bogdan, Constantin, Mihaela-Cătălina Vicol, *Bioetica în lume. Conferința internațională JACOB-UNESCO-Comisia Europeană. Mexico City 23-28 noiembrie 2009*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
187. Boroș, A., *Eutanasia. concept, controverse, reglementare*, în „Revista de drept penal”, nr. 2/1995;
188. Borza, Liana Rada, Barry Reisberg, *Un model retrogenetic pentru depistarea abuzurilor asupra persoanelor cu boala Alzheimer instituționalizate*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2011;
189. Bostan, Ionel, Constantin Iațco, Elena Hlaciuc, Tiberius Epure, Gheorghe Durac, *Răspundere și responsabilitate în salvagardarea condițiilor naturale de viață*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
190. Botez, Paul, Luminița Simion, Bogdan Șargu, *Evaluarea rezultatului funcțional și a „calității vieții” în chirurgia ortopedică modernă*, în „Revista română de bioetică”, nr. 5/2007;
191. Brody, E., *The Humanity of Psychotic Persons and Their Rights*, în „Journal of Nervous and Mental Disease”, vol. 183, nr. 4/1995;
192. Buda, Octavian, *Marginalizare versus boală psihică și stigmatizare. Dileme bioetice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2008;
193. Bulzan, Carmen, *Etica socială și responsabilitatea față de viață în societatea riscurilor*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
194. Buta, M.G., *Pentru o Bioetică creștină într-o epocă post creștină*, în *Medicii și Biserica*, vol. VIII, Ed. Renasterea, Cluj-Napoca, 2010;
195. Buta, Mircea Gelu, Iulia-Alexandra Buta, *Dreptul de a te naște*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2008;
196. Buta, Mircea Gelu, Pavel Chirilă, Adina Rebeleanu, *Bioetica și identitatea persoanei umane*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2010;
197. Buta, Mircea Gelu, Liliana Buta, *Donarea de organe pentru transplant din perspectiva bioeticii creștine*, în „Revista română de bioetică”, nr. 6/2008;
198. Buta, Mircea Gelu, Liliana Buta, *Perspectivelor teologice ale bioeticii*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2012;
199. Bute, Sorin Nicușor, Ion Stoica, *Demnitatea și statutul embrionului uman din perspectiva teologiei ortodoxe*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
200. Cherry, Mark J., *Bioetica creștină și forumul public: De ce trebuie să se implice creștinii în dezbaterile morale publice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2009;

201. Childress, J.F., *The Failure to Give: Reducing Barriers to Organ Donations*, în „Kennedy Institute of Ethics Journal”, nr. 11(1)/2001;
202. Chinole, Cristina, *Denial of The Right to Education for Roma in The European Union*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2007;
203. Chiorean, Bogdan, *Despre eutanasia nou-născuților. Premize*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2008;
204. Chiorean, Bogdan, *Alteritatea. Între discursul teologic și practica medicală*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2009;
205. Ciucă, A., *Articolul 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, în Buletinul Științific al Universității „M. Kogălniceanu”, nr. 15/2006;
206. Ciucă, A., *Standarde internaționale privind protecția împotriva torturii*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2004;
207. Ciucă, Aurora, *Conceptul de „demnitate” a ființei umane în bioetică și drept*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
208. Ciucă, Aurora, *Conceptul de „demnitate” a ființei umane în bioetică și biodrept (II)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2010;
209. Ciureanu, Sorina Livia, Beatrice Ioan, Ioana-Ștefania Ciureanu, *Bioterorismul. O problemă a societății contemporane (I)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
210. Ciureanu, Sorina Livia, Beatrice Ioan, Ioana-Ștefania Ciureanu, *Bioterorismul. O problemă a societății contemporane (II)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
211. Clement, Olivier, *Realitatea biologică a trupului și transcendența persoanei*, în *Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*; trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
212. Cohen, J., *Patient Autonomy and Social Fairness*, în „Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics”, nr. 9/2000;
213. Cojocaru, D., A. Sandu, *(Bio)ethical and Social Reconstruction in Transmodernity*, în „Journal for The Study of Religions and Ideologies”, nr. 10/2011;
214. Constantinescu, Răzvan, Mihaela-Cătălina Vicol, *Tratamentul antiviral în hepatitele B și C. Mai mult decât un demers terapeutic*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
215. Constantinescu, Richard, *Prefigurări ale bioeticii în opera târzie a lui Grigore T. Popa*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
216. Crăciun, Marius, Costel Siserman, Denisa Petrehus, Emelia-Florina Grosu, Șerban Doboși, *Principii etice în creșterea performanței sportive*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2011;

217. Crîșmăreanu, Florin, *Statutul embrionului uman. Importanța presupuzițiilor în soluționarea acestei probleme*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
218. Cubașa, Irina Mihaela, *Când începe viața umană?* în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
219. Curcă, G.C., *Aspecte conceptuale privind răspunderea deontologică și malpractica medicală*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
220. Curcă, George Cristian, *Eutanasia: O radiografie în interiorul profesiei medicale – studiu comparativ la studenți la medicină și la medici*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
221. Damian, Constantin-Iulian, *Avortul din perspectiva religiilor orientale: hinduism și budism*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
222. Dammir, Dana, Elena Toader, *Importanța expertizei medico-legale în apărarea drepturilor fundamentale ale persoanei*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
223. Dawkins, Richard, *Un autentic capelan al diavolului*, în Karl Giberson și Mario Atigas, *Oracolele științei. Oameni de știință celebri despre Dumnezeu și religie*, trad. de Adina Aleman, Curtea Veche Publishing, București, 2011;
224. Decun, Mihai, Alina Bodnariu, *Experimentarea pe animale în România, analizată din perspectiva europeană*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
225. Dirks, Chertie, Petru-Lucia Curșeu, Rene Schalk, *Decizii privind eutanasia: Explorare și extindere a modelului de luare de decizii în comun*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;
226. Duca, Liliana, Liliana Rogozea, Alexandru Bălescu, Florin Leășu, *Transplantul de organe în România. Perspective etice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
227. *Editorial. Consimțământul informat, un concept „istoric”* (Cristina Gavrilovici), în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
228. *Editorial*, (Prof. dr. Vasile Astărăstoae) în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
229. Edwards, T.M., C. Essman, J. D. Tomtot, *Assessing Racial and Ethnic Differences in Medical Student Knowledge. Attitudes and Behavior Regarding Organ Donations*, în „Institute of Ethic Journal”, nr. 11(1)/2001;
230. Enache, Alexandra, Mihai L. Dressler, Roxana Zăvoi, Florin Gâldău, Fotios Chatzinikolaou, *Relatări în mass-media despre suicid și riscul imitării gestului autolitic*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
231. Enache, Ecaterina Mariana, *Ethical and Social Considerations Regarding Genetic Testing for Intellectual Disability*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2008;
232. Enache, I., *Nu cumva am ajuns băutori de sânge?*, în „Credința ortodoxă”, din 25 ianuarie 2008;

- 233.Enache, Mariana, *Influența mass-media asupra conduitelor deviante și delictive*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
- 234.Engelhardt Jr., H. Tristram, *Christian Bioethics in a Post-Christian Age*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
- 235.Engelhardt, H. T. jr., J. Garrett, F. Joterrand, *Bioethics and the Philosophy of Medicine: A Thirty-year Perspective*, în „The Journal of Medicine and Philosophy”, vol. 31, nr. 6/2006;
- 236.Enright, S. J., *Cognitive Behavior Therapy-Clinical Applications*, în „British Medical Journal”, vol. 314, nr. 7097/1997;
- 237.Făgărășan, Amalia, Horațiu Suci, *Considerații bioetice și medicale privind transplantul cardiac la copil*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2008;
- 238.Filip-Ciobotaru, Floriana, Călin Scripcaru, Carmen Manciuc, Liliana Foia, *Considerații bioetice în practica binomului dascăl-medic*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2009;
- 239.Florea, Ștefan, *Bioetica creștină, o știință în slujba vieții*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
- 240.Floria, Mariana, Ciprian Rezuș, Mirela-Paraschiva Ciutea, Valentin Ambăruș, *Dezactivarea defibrilatoarelor cardiace implantabile la pacienții terminali*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2012;
- 241.Fontes, L.A., *Ethics in Violence Against Women Research: The Sensitive; The Dangerous and The Overlooked*, în „Ethics and Behavior”, nr. 14/2004;
- 242.Frunză, Mihaela, *O perspectivă etică asupra xenotransplantului*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
- 243.Frunză, Mihaela, *Studiile de caz în predarea eutanasiei. Aspecte etice și didactice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2011;
- 244.Gates, N., M. Valenzuela, *Cognitive Exercise and Its Role in Cognitive Function in Older Adult*, în „Curr Psychiatry Rep”, vol 12, nr. 1/2010;
- 245.Gavrilovici, Cristina, *Când sfârșitul vieții apare la începutul vieții*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
- 246.Gavrilovici, Cristina, Mihaela Vicol, Oana Stîngă, Ecaterina Enache, Ana-Maria Irimia, Cătălin Ion, Beatrice Ioan, Vasile Astărăstoae, *Implicațiile etice și sociale ale utilizării organismelor modificate genetic*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
- 247.Gefenas, E., *Central and Eastern Europe: Research-Related Problems for Transition Countries*, în *Ethical Eye: Biomedical Research*, Stasbourg, 2004;

248. Gelețu, Gabriela, Gabriel Melian, Anca Melian, *Quo vadis Domine? O perspectivă creștin ortodoxă asupra multidisciplinarității în îngrijirile paleative*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
249. Glick, S., *Ethical Aspects of Organ Transplantation*, în „Assia Jew Med Ethics”, nr. 3(1)/1997;
250. Goldură, Neguța, Stela Goția, *Bioetica și medicina complementară/alternativă*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
251. Grigore, Mihaela, *Despre bătrânețea asistată*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
252. Gunther, D. F., D. S. Diekema, *Attenuating Growth in Children with Profound Developmental Disability: A New Approach to An Old Dilema*, în „Archive of Pediatrics and Adolescent Medicine”, vol. 160/2006;
253. Harald, Jung, Egyed Zsigmond, Emeric Laszlo, Katalin Hecser, Gabor Siklodi-Palfi, Gabor Csiki, Klara Brînzaniuc, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2011;
254. Hatzinikolaou, N., *Transfuzia de sânge. Abordare de spirit*, în „Revista de bioetică”, Teologie tom. 1(1)/2007;
255. Hawking, Stephen, *Citind gândurile lui Dumnezeu*, în Karl Giberson și Mario Atigas, *Oracolele științei. Oameni de știință celebri despre Dumnezeu și religie*, trad. de Adina Aleman, Curtea Veche Publishing, București, 2011;
256. Hiffler, Claude, *Cuvânt înainte. Suntem în lume, dar nu ai lumii*, în *Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
257. Hiffler, Claude, *Clonarea umană*, în *Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
258. Hnatiuc, Mihaela, Cătălin-Jan Iov, *Apartamentele inteligente, punte sau prăpastie?* în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2008;
259. Horber, Orsolya, Karoly Zilahi, *Rolul educației umaniste a medicului. Decizii profesionale între succes și eșec*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
260. Hostiuc, Sorin, *Consimțământ și confidențialitate în asistența medicală a femeilor victime ale violenței domestice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2011;
261. Huvel, Wim J.A. van del, Marinela Olăroiu, *Îngrijirile paleative în România. Necesități și drepturi*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2008;
262. Howe, E.G., *Deadly Sins, Continued: Teatring Patients with Addictions*, în „The Journal of Clinical Ethics”, vol. 7, nr. 3/1996;

263. Iacob, Ionela Florina, *Dimensiunile morale ale experienței de boală oncologică. Studiu de caz*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2012;
264. Ilich, I., *The medicalization of life*, în „Journal of Medical Ethics”, nr. 1/1975;
265. Iloae, Ștefan, *Morală și viață. Documentele Bisericii Ortodoxe Române referitoare la bioetică*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
266. Ioan, B., D. Bulgaru-Iliescu, *Eutanasia și suicidul asistat în Olanda. Rezultate și probleme ale legalizării*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2005;
267. Ioan, Beatrice, *Implicații etice ale clonării animalelor pentru producerea de hrană, în centrul dezbaterii europene*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
268. Ioan, Beatrice, *Deciziile privind tratamentul medical la finalul vieții –subiect de dezbateri la nivel european*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;
269. Ioan, Beatrice Gabriela, Vasile Astărăstoae, *Principiul autonomiei reflectat în legislația românească, privind transplantul de țesuturi și organe*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
270. Ionașcu, Iuvenalie-Ion, *Donarea de organe în beletristică. Termeni și pericole*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
271. Ionașcu, Iuvenalie-Ion, *Roboetica, o știință ce vine din viitor*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2007;
272. Ionașcu, Iuvenalie-Ion, *Principiul dublului efect și rolul său în bioetică*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
273. Iovan, Marțian, *Două linii de gândire și de acțiune privind problema legalizării eutanasiei și evoluția practicii în domeniu*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2011;
274. Jung, Harald, Laszlo Hecser, *Bioetica transplantului de organe. Atitudini europene*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2008;
275. Kayser, B., A. Mauron, A. Miah, *Current Anti-Doping Policy: A Critical Appraisal*, în „BMC Medical Ethics”, 2007;
276. Kuczewski, G.M., *The Gift of The Life and Strife on The Beach, The Ethics of Organ Procurement*, în „Am J. Bioethics”, nr. 2(3)/2002;
277. Lanzetta, M., Palmina Petruzzo, G. Vitale, S. Lucchina, E. R. Owen, J. B. Dubernard, N. Haking, H. Kapila, *Human Hand Transplantation. What Have We Learning?*, în „Transplantation Proceedings”, nr. 36/2004;
278. Leikin, S.L., *A Proposal Concerning Decision to for Go Life-Sustaining Treatment for Young People*, în „Journal of Pediatrics”, vol. 115/1989;
279. Levine, J.M., *Elder Neglect and Abuse. A Primer for Primary Physicians*, în „Geriatrics”, vol. 58, nr. 10/2003;

280. *Literatură și știință*, în Aldous Huxley, *Și restul e tăcere*, trad. de Antoaneta Ralian, Ed. Univers, București, 1977;
281. Loue, Sana, *Metaforele vieții pentru desfășurarea etică a cercetării*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2009;
282. Loue, Sana, *Religia și etica cercetării. Unde se întâlnesc?*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
283. Lowenstein, A., *Elder Abuse and Neglect: „Old phenomenon”: New Directions for Research, Legislation and Service Developments*, în „Journal Elder Abuse Negl”, vol. 21, nr. 3/2009;
284. Lupu, I., *Calitatea vieții în sănătate și instrumente de evaluare*, în „Calitatea vieții”, an. XVII, nr. 1-2/2006;
285. Manciu, Carmen, Carmen Dorobăț, Florina Filip, *Principiile bioeticii în terapia actuală a hepatitei B și C*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2010;
286. Manea, T., *Gata cu constrângerile biologice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2005;
287. Marinescu, Bogdan, Cristina Coman, *Etica experimentării pe animale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2010;
288. Martin, Jean, *Demnitatea umană. Mai multe interpretări, cu diferite consecințe*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2011;
289. Mazilu (Șova), Maria-Roxana, Vasile Chiriță, *Implicațiile etice ale instituționalizării pacienților cu demență*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2010;
290. Meletios, Mitropolitul, *Tehnicile biologice trebuie să respecte taina persoanei, în Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
291. Mina, Maica, *Bucuria pe care mi-a dat-o închisoarea*, în *Mărturisitorii. Minuni. Mărturii. Repere*, îngrijit de Ciprian Voicilă, Ed. Lucman, 2011;
292. Mira, Floarea, Lăcrămioara Perju-Dumbravă, Maria Crișan, Simona Țalu, Ioana Micluția, Madeleine Gherman, *Abordarea paliativă a SIDA în era terapiei antiretrovirale și impactul în etica medicală*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2008;
293. Miron, Ingrith, Cristina Gavrilovici, Florina Cucer, *Finalul vieții la copil. Decizii nonmedicale pe marginea unui caz medical*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
294. Mitu, Florin, Marian Turiceanu, Anca Gaitan, *Transplantul de cord. Considerații etice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;
295. Moldovan, Diana, Ioan Moldovan, Crina Rusu, Ina Kacso, Liliana Pârvu, Mirela Gherman-Căprioară, *Probleme de etică la sfârșitul vieții pacientului cu insuficiență renală cronică terminală*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2012;

- 296.Moldovan, S., *Transplantul, o înrudire?*, în *Medicii și Biserica*, volumul VII. coordonat de M.G. Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009;
- 297.Moldovan, Sebastian, *Transplantul de organe și argumentul creștin-ortodox al iubirii*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2009;
- 298.Morar, Nicolae, *Consensus and Responsibility as Solidarity. How Does Discursive Ethics Overcome Its Critiques?*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2007;
- 299.Morar, Silviu, Dan Perju-Dumbravă, Adrian Cristian, *Aspecte etice și legale ale utilizării cadavrului uman în scop didactic și științific*, în „Revista română de bioetică”, nr 4/2008;
- 300.Mustea, A., O. Negru, A. Opre, *Morality and Religion. A Psychological Perspective*, în „Journal for the Study of Religions and Ideologies”, nr. 9/2010;
- 301.Nanu, Andrei, Diana Georgescu, Victor Voicu, Beatrice Ioan, *Locul și relevanța prevederilor legale în contextul practicii medicale din România*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;
- 302.Negură, Anca, Mioara Matei, Lucian Negură, Eugen Carasevici, Nancy Urhhammer, Yves-Jean Bignon, Doina Azoicăi, *Implicații etice în comunicarea testelor moleculare către familiile cu predispoziție ereditară la cancer*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
- 303.Negrea, Iulia, *Valențele etice ale practicii medicale în perioada neonatală*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2009;
- 304.Nistor, Laura, *Atitudini față de alimentele modificate genetic în România. O problemă morală?*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2012;
- 305.Oancea, Ioan; *Eutanasia. Asumarea absurdă a libertății*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
- 306.Olaru, Bogdan, *Postmoralism bioetic? Spre o etică minimală a justeii măsurii și a compromisului obținut pe calea dialogului (I)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
- 307.Olaru, Bogdan, *Postmoralism bioetic? Spre o etică minimală a justeii măsurii și a compromisului obținut pe calea dialogului (II)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2007;
- 308.Olaru, Bogdan, *Postmoralism bioetic? Spre o etică minimală a justeii măsurii și a compromisului obținut pe calea dialogului (III)*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
- 309.Olaru, Bogdan, *Moralitate comună, dileme morale, spirit interpretativ*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2010;
- 310.Oprea, Liviu, *Educația în bioetică. Disciplină de studiu independentă sau integrată?*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2009;

- 311.Oprea, Liviu, *Aspecte etice ale inegalităților sociale în îngrijirile medicale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2010;
- 312.Orr, H. Allen, *A Passion for Evolution. Recenzie a cărții lui Dawkins A Devil s Chaplain*, publicată în „New York Review of Books”, vol. 51, nr. 3/2004;
- 313.Orsolya, Horber, Karoly Zilahi, *Sensibilitate socială în istoria medicinei secolelor XIX-XX: ideologie politică sau umanism european? Etica medicală între constrângere și convingere*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
- 314.Otovescu-Frăsie, Cristina, Andreea Băndoiu, *Respectarea dreptului la viață versus eutanasi*e, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
- 315.Pacian, Anna, Jolanta Pacian, Teresa-Bernadeta Kulik, *Practicarea eutanasiei în Polonia. Necesitatea și libertatea introducerii reglementărilor legale? Discuție privind aspectele legale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;
- 316.Pardo, R., C. Midden, J. D. Miller, *Attitudes Towards Biotechnology in the European Union*, în „Journal of Biotechnology”, nr. 98/2002;
- 317.Paul, Adrian Gh., *Păcatul avortului și implicațiile antropologice asupra destinului vieții umane*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010;
- 318.Pădurariu, Manuela, Alin Ciobîcă, Carina Persson, Cristinel Ștefănescu, *Autostigmatizarea în psihiatrie, perspective etice și biopsihosociale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2011;
- 319.Pellegrino, E., *Ethical Issue in Managed Care: A Catholic Christian Perspective*, în „Christian Bioethics”, nr. 3(1)/1997;
- 320.Perju-Dumbravă, Dan, Adrian Avram Iuliu Fulga, Paul-Dan Mucichescu, Bogdan Betianu, Doina Todea, *Implicații medicale ale eutanasiei*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
- 321.Perju-Dumbravă, Dan, Silviu Morar, Iuliu Fulga, Adrian Avram, Doina Todea, Costel Siserman, *Eutanasia în dreptul penal românesc*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2008;
- 322.Pessina, D., *Antropologia filantropică și probleme de bioetică*, în „Bioetica”, nr. 2/2008;
- 323.Petrache, Tatiana, *Notă introductivă*, în *Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
- 324.Petrișor, Alexandru-Ionuț, *Looking at Deterioration of The Environment*, „Revista română de bioetică”, nr. 3/2007;
- 325.Pinchon, Elise-Marie, *Bucuria la martirii din secolul al II-lea*, trad. de Simona Goicu, în „Altarul Banatului”, nr. 4-6/2000;

- 326.Pivniceru, Mona-Maria, Carmen Moldovan, *Dreptul la viață privată și relațiile de familie ale transsexualilor. Marja de apreciere a statelor*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
- 327.Pleș, Liliana, Sorin Păun, *Aspecte legale și etice ale secretului profesional legat de practica medicală în domeniul sănătății sexuale și reproductive din România*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
- 328.Poantă, Laura-Irina, *Abordări ale morții și mortalității în relația medic-pacient*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2010;
- 329.Potter, Van Rensselaer, *Bioethics, the Science of Survival*, în „Perspectives in Biology and Medicine”, vol. 14/1970;
- 330.Preda, Radu, *Tradiție și modernitate în dezbaterile bioetice actuale. Considerații social-teologice*, în „Ortodoxia”, nr. 3/2009, Bucuresti;
- 331.Preda, Radu, *Succesiuni concomitente. Între postcomunism și postmodernitate. O analiză social-teologică*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Theologia orthodoxa, an. LIII, nr. 2/2008;
- 332.Purcărea, Nicolae, *Un mărturisitor al minunilor lui Dumnezeu*, în *Mărturisitorii. Minuni. Mărturii. Repere*, îngrijit de Ciprian Voicilă, Ed. Lucman, 2011;
- 333.Raicu, G., *Comitetele locale de etică în România*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2004;
- 334.Răducă, V., *Despre transplantul de organe din punct de vedere ortodox*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4/2004;
- 335.Rădulescu, Luminița, Dan Mârțu, *Este necesară o comisie de bioetică pentru deciziile privind implantul cohlear?* în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
- 336.Revesz, Andreea, Lăcrămioara Perju-Dumbravă, *Epilepsia. Diagnostic de discriminare și în prezent?* în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2012;
- 337.Roberts, L.W., *Addiction and Consent*, în „The American Journal of Bioethics” nr. 2/2002;
- 338.Roncea, Victor, *Pași fatali spre o dictatură absolută*, în *Dictatura biometrică*, Fundația Petru Vodă/Asociația Civic Media, 2009;
- 339.Rusu, Petruța-Paraschiva, Maria-Nicoleta Turliuc, *Aspecte etice ale integrării spiritualității și religiei în terapia de cuplu și familie*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2011;
- 340.Sagan, Carl, *O lumină în întuneric*, în Karl Giberson și Mario Atigas, *Oracolele științei. Oameni de știință celebri despre Dumnezeu și religie*, trad. de Adina Aleman, Curtea Veche Publishing, București, 2011;

- 341.Sandu, Antonio, *Provocări bioetice în postmodernitate*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2012;
- 342.Săvinescu, Sergiu-Daniel, Roxana Sfrijan, Irina Draga-Căruntu, Adriana Grigoraș, *Cercetarea pe embrion uman. De la necesitate la implicații etice. Utilizarea germenului dentar în dezvoltare*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2012;
- 343.Săvulescu, J., *Genetic Intervention and The Ethics Of Enhancement of Human Beings*, în *The Oxford Handbook of Bioethic*, Oxford University Press, Oxford, 2007;
- 344.Scripcaru, Gheorghe, *Biodreptul. Bazele sale etice și autonomia sa*, în „Revista română de bioetică”, nr.4/2007;
- 345.Scripcaru, G., V. Astărăstoe, S. Grămadă, *Știință și religie. Complementaritate într-o transcendență*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2004;
- 346.Shachter, O., *Comment: Human Dignity as a Normative Concept*, în „American International Law Journal”, nr. 77/1998;
- 347.Sheper-Hughes, N., *The Tyranny of The Gift: Sacrificial Violence in Living Donor Transplants*, în „Am J. Transplant”, nr. 7/2007;
- 348.Simion Labușcă, Luminița, *Ingineria tisulară musculoscheletală. Aplicații clinice în ortopedie, implicații biosociale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
- 349.Smoc, Ionel, *Darul sacru al vieții. O privire creștin – ortodoxă asupra eutanasiei*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;
- 350.Stack, S., *Media Coverage as a Risk Factor in Suicide*, în „Journal of Epidemiology and Community Health”, nr. 57(4)/2003;
- 351.Staden, C.W. Van, C. Krüger, *Incapacity to Give Informed Consent Owing to Mental Disorder*, în „Journal of Medical Ethics”, vol 29/2003;
- 352.Stafie, Celina, *Educația terapeutică și responsabilizarea pacienților cu boli cronice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2009;
- 353.Stamatin, Maria, Luminița Păduraru, *Particularitățile etico-medicale în îngrijirea nou născutului cu risc vital*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2009;
- 354.Stan, Cristian, *Relația dintre Bioetică și cultura medico-legală în România*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2008;
- 355.Stîngă, Oana-Cristina, *Speranță pentru o moarte demnă. Cazul Chantal Sebire*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/ 2008;
- 356.Stîngă, Oana-Cristina, Mihaela-Cătălina Vicol, *Consimțământ informat și vulnerabilitate*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2007;

357. Stîngă, Oana Cristina, Ioana-Maria Antonesi, Anca-Iulia Toma, *Cunoașterea conceptului de consimțământ informat de către subiecții umani participanți la studii de cercetare*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
358. *Știința și ce se află dincolo de ea*, în Karl Giberson și Mario Atigas, *Oracolele științei. Oameni de știință celebri despre Dumnezeu și religie*, trad. de Adina Aleman, Curtea Veche Publishing, București, 2011;
359. Tamaș, Iosif, Camelia Tamaș, *Premisele bioeticii moderne în activitatea lui Nicolae Iosif Camilli, primul episcop al Bisericii romano-catolice din Moldova (1884-1894; 1904-1915)*, în „Revista română de bioetică” nr. 9/2011;
360. Taușer, Roxana Georgiana, Beatrice-Gabriela Ioan, Florin Zugun-Eloae, *Dimensiunea bioetică a cercetării farmacogenice*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2010;
361. Thomas, J.B., *Percepția persoanei în Bioetica laică și în cea orthodox-catolică*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2003;
362. Tipei, John F., *Ungerea cu untdelemn pentru vindecare. O analiză exegetică la Iacov 5, 14-16*, în „Pleroma”, nr. 2/2001;
363. Titone, A.M., *Spirituality and Psychotherapy in Social Work Practice*, în „Spirituality & Social Work Comunicator” nr. 7-9/1991;
364. Toader, Elena, *Etic în educația medicală tehnologică*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2010;
365. Turliuc, Maria-Nicoleta, *Dimensiuni etice în terapia de cuplu și de familie*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2008;
366. Ungureanu, Gabriel, Vasile Astărăstoae, Maria-Cristina Ungureanu, Ortansa Stoica, *Iatrogenia: dileme etice și modalități de abordare a erorii medicale*, în „Revista română de bioetică”, nr. 6/2008;
367. Vergely, Bertand, *Despre modificarea dreptului familiei*, în *Bioetica și taina persoanei*; trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
368. Vergely, Bertand, *Un drept la sexualitate? în Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe*, trad. de Nicoleta Petuhov, volum îngrijit de Tatiana Petrache, Ed. Bizantină, București, 2006;
369. Vicol, Mihaela-Cătălina, *Dreptul la sănătate: de la vulnerabilitate la protecție*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2010;
370. Vicol, Mihaela-Cătălina, *Fața nevăzută a performanței*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2005;
371. Vicol, Mihaela-Cătălina, Dezideriu Gergely, *Non-discriminarea grupurilor vulnerabile. De la etică la responsabilitate medicală*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2011;

372. Vicol, Mihaela-Cătălina, Oana-Cristina Stîngă, Lavinia Caba, Beatrice Ioan, Vasile Astărăstoaie, *Drogodependența. Numai problemă medicală?* în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2008;
373. Vicol, Mihaela-Cătălina, *De la vulnerabilitate, la discriminare în sistemul de sănătate*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2011;
374. Vicol, Mihaela-Cătălina, Oana-Cristina Stîngă, *Selecția sexului. Între motivație și etică*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
375. Vicol, Mihaela-Cătălina, Diana Bulgaru-Iliescu, *Consimțământul acordat în tratamentul drogodependenței*, în „Revista română de bioetică”, nr. 3/2009;
376. Vicol, Mihaela-Cătălina, Bogdan Carasevici, *Aspecte etice ale cercetării pe embrioni umani*, în „Revista română de bioetică”, nr. 2/2007;
377. Weinberg, Steven, *Înțelegând un univers fără sens*, în Karl Giberson și Mario Atigas, *Oracolele științei. Oameni de știință celebri despre Dumnezeu și religie*, trad. de Adina Aleman, Curtea Veche Publishing, București, 2011;
378. Weinstein, M.C., *Should Physicians be Gatekeepers of Medical Resources?*, în *Journal of Medical Ethics*, nr. 27/2001;
379. Wertz, D.C., *Ethical, Social and Legal Issues in Pharmacogenomics*, în „The Pharmacogenomics Journal”, nr. 3/2003;
380. Wilson, *Un Pulitzer pentru furnici*, în Karl Giberson și Mario Atigas, *Oracolele științei. Oameni de știință celebri despre Dumnezeu și religie*, trad. de Adina Aleman, Curtea Veche Publishing, București, 2011;
381. Zanc, Ioan, Iustin Lupu, *Postumanism și bioetică*, în „Revista română de bioetică”, nr. 1/2007;
382. Zanc, Ioan, Iustin Lupu, Oana Mureșan, *Bioetica și provocările științei*, în „Revista română de bioetică”, nr. 4/2010